

Kooperatif Postası

KARINCA

HAZİRAN 2023 YIL: 90 SAYI: 1038 ISSN: 1300-1450

HAZİRAN 2023

KARINCA

Yıl: 90 Sayı: 1038
Haziran 2023

ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Araştırma
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

Sahibi
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör

Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

Editörler Kurulu

Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Prof. Dr. Serdar SAĞLAM
Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU
Prof. Dr. Hasan YAYLI
Prof. Dr. Mehmet BAŞ

İdare ve Yazışma Adresi (Yönetim Yeri)

Head Office and Correspondence Address
Mebusevleri Mah. Turgut Reis Cad. No: 15/6
06570 Çankaya - ANKARA

Tel: (0312) 472 99 59 - 472 99 11

Belge Geçer: (0312) 472 97 64

www.koopkur.org.tr

koopkur@gmail.com

admin@koopkur.org.tr

20 Mayıs 1931'de kurulan kamu yararına çalışır,
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU
Basın, Yayın, Araştırma Danışmanlık ve Eğitim
Hizmetleri İşletmesinin aylık dergisi

Yazılarda savunulan fikirler yazarlarına aittir.
Gönderilen yazı ve haberler iade edilmez
Yazılar elektronik ortamda teslim edilir.

Yayın Türü
Yaygın Süreli Yayın

Yayın Tarihi
23 Haziran 2023

Grafik Tasarım
GÖKSU MATBAACILIK
Gökhan KOÇ
Kazım Karabekir Cad. No: 39/98
İskitler - ANKARA
gokhankoc82@hotmail.com

Bu Sayıda.....

BAŞYAZI	3
KURBAN BAYRAMI KUTLAMA	4
MUSTAFA YAVUZ İPTAL DAVASINA KONU OLAN KOOPERATİF GENEL KURUL KARARLARININ YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASI	5
KADRIYE OKUYUCU ALİ FUAT ERSOY MEZUNA KALAN ÖĞRENCİLERİN STRESLERİNİN ZAMAN YÖNTEMLERİNİ VE AKADEMİK BAŞARILARINI ETKİLEME DURUMLARININ OKUL SOSYAL HİZMETİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	12
REZZAN TİBİLLİ TÜRKİYE’NİN SOSYAL, EKONOMİK, TOPLUMSAL YAPISI VE AİLE SORUNLARI	20
HALİL ÇEVİK DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE OKUL SOSYAL HİZMETİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	34

Dergimizde yayınlanan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.

Başyazı

CUMHURİYETİMİZİN VE DÜNYA KOOPERATİFÇİLER GÜNÜNÜN 100. YILI

Değerli Karınca dergisi okuyucuları ve Türk Kooperatifçilik Kurumu mensupları

Cumhuriyetimizin 100. yılında ve yine Dünya Kooperatifçiler Gününün de 100. yılının kutlandığı Temmuz ayında yeni bir sayıyla sizinle birlikteyiz.

Karınca dergisi olarak 2023 yılında iki önemli olayı birlikte kutluyoruz. Bunlardan ilki 2023 yılının **Atatürk ve silah arkadaşlarının** bin bir zorluklarla kurarak bizlere emanet ettikleri cumhuriyetimizin 100. yılına tekabül etmesi dolayısıyla hissettiğimiz gurur ve mutluluk. İkincisi ise aynı zamanda bu yılın Dünya Kooperatifçiler Gününün de 100. Yılı olması dolayısıyla üzerimizdeki sorumluluk.

21 Aralık 1844 tarihinde İngiltere'nin Rochdale kasabasında 28 tekstil işçisi tarafından ilk kooperatif kurulmuştu. Bu tarih dünyada kooperatifçiliğin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Daha sonra da dünyadaki 13 ülkenin temsilcileri 9 Ağustos 1895 tarihinde Londra'da bir araya gelerek Birinci Kooperatifçilik Kongresini gerçekleştirdiler. Bu kongrenin en önemli kazanımlarından biri de Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin (**ICA**) kurulması olmuştu.

1923 yılında Uluslararası Kooperatifler Birliği (**ICA**), 21 Aralık tarihini "**Dünya Kooperatifler Günü**" olarak kutlama kararını almıştı. Bu uygulama 1994 yılına kadar devam etti. **ICA**, Birleşmiş Milletlere Dünya Kooperatifler Gününün Temmuz ayında kutlanması konusunda teklif sundu. Bu yıl aynı zamanda "**Uluslar arası Kooperatifler Birliğinin**" de 100. yılına karşılık geliyordu. Bu teklifin kabul edilmesine müteakip 1995 yılından itibaren her yıl Temmuz ayının ilk Cumartesi günü "**Dünya Kooperatifler Günü**" olarak kutlanmaktadır.

Bu seneki "**Dünya Kooperatifler Günü**"nün konusu: Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim olarak belirlendi. Sloganı ise, "**Kooperatifler yoluyla sürdürülebilir Toplular**".

Bütün okuyucularımızın, kurumumuzun değerli mensupları ve üyeleri ile bütün kooperatifçilerin Dünya Kooperatifler Günü kutlu olsun.

**KURBAN
BAYRAMINIZ
KUTLU OLSUN.**

İPTAL DAVASINA KONU OLAN KOOPERATİF GENEL KURUL KARARLARININ YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASI

Mustafa YAVUZ*

1. Giriş

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu¹ (**KoopK**) uyarınca kooperatiflerin; yönetim kurulu, genel kurul ve denetim kurulu olmak üzere üç organı bulunmaktadır. Bu organlardan birisi olan genel kurul, tüm ortakların temsilinin sağlandığı en yetkili organdır. Genel kurul, esas itibariyle kooperatiflerin irade ve karar organıdır.

Genel kurul kararları, **KoopK** ve anasözleşmede belirtilen şartlara uyulması, ortakların daha önce duyurulmuş olan tarihte ve yerde gerekli nisapları sağlayarak bir araya gelmesi ve müzakereler sonucu aldıkları kararları yazılı hale getirmesi suretiyle oluşmaktadır. Genel kurulun almış olduğu kararlar, ortakların ortak iradesini yansıtmaktadır.

Bu bağlamda, ortakların kooperatifle ilgili haklarını kullanabildiği yegâne ortam genel kurul toplantılarıdır.

Genel kurulda alınan kararların hukuk alanında hüküm ve sonuç doğurabilmesi için bu kararların içerik ve şekil yönünden mevzuatta belirtilen kurallara uygun olması önemlidir.

Aksi takdirde, alınan kararların mahkemece iptal edilmesi veya butlanına² karar verilmesi ihtimal dahilindedir.

*Gümrük ve Ticaret Uzmanı

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

2) KoopK’nun 98. maddesinde yapılan atıf dolayısıyla kooperatifler hakkında da uygulanan TTK’nın 447. maddesinde; “Genel kurulun, özellikle;

- a) Pay sahibinin, genel kurula katılma, asgari oy, dava ve kanundan kaynaklanan vazgeçilemez nitelikteki haklarını sınırlandıran veya ortadan kaldıran,
  - b) Pay sahibinin bilgi alma, inceleme ve denetleme haklarını, kanunen izin verilen ölçü dışında sınırlandıran,
  - c) Anonim şirketin temel yapısını bozan veya sermayenin korunması hükümlerine aykırı olan, kararları batıldır.”
- hükmü yer almaktadır.

Keza hukuki sakatlık ihtiva eden genel kurul kararlarının iptali veya butlanı şirket ve ortaklar tarafından mahkemeden istenebilir.

Kanun koyucu, ortakların ve kooperatifin hak ve menfaatlerinin korunabilmesini teminen genel kurul kararlarının iptali için ortaklara ve yönetim kurulu üyelerine iptal davası açma hakkı tanımıştır.

İptal davası kapsamında genel kurul kararlarının uygulamasının/yürütülmesinin geri bırakılmasına, idare hukukundaki müesseseye benzer şekilde yürütmenin durdurulmasına mahkemece karar verilmektedir.

İşte bu çalışmada, iptal davasına konu olan kooperatif genel kurul kararlarının yürütmesinin durdurulması (*geri bırakılması*) detaylı olarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

2. Kooperatif Genel Kurul Kararlarının İptali

KoopK'ya, anasözleşmeye ve iyi niyet esaslarına (*dürüstlük kuralına*) aykırı olduğu gerekçesiyle genel kurulca alınan kararlar hakkında toplantıyı takip eden tarihten itibaren 1 ay içinde kooperatif merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesinde iptal davası açılabilir (**KoopK m. 53**).

İptal davası açma yetkisini haiz olanlar ise şunlardır:

- Toplantıya katılıp da kararlara muhalif ederek durumu tutanağa yazdıran ya da oy kullanmasına haksız bir şekilde izin verilmeyen veya toplantı çağrısının usule uygun olarak yapılmadığını yahut toplantı gündeminin gereği şekilde ilan/tebliğ edilmediğini ya da genel kurul kararlarının alınmasına yetkisiz kişilerin katıldığını ileri süren kooperatif ortakları,
- Kooperatif yönetim kurulu,
- Genel kurul kararlarının uygulanması denetçilerin ve yönetim kurulu üyelerinin şahsi sorumluluğunu gerektirdiği takdirde sayılanların her biridir.

Yönetim kurulunca iptal davasının açılma keyfiyeti ile duruşmanın ne zaman yapılacağı usulü dairesinde ilan edilir. Yukarıda belirtilen bir aylık süre, hak düşürücü nitelikte bir süredir. Bahsi geçen sürede dava açılmadığı takdirde dava açma hakkına sahip olanların dava hakkı düşer ve kooperatif onay verse bile iptal davası açılmaz.

Dava açılması halinde hak düşürücü sürenin hitama ermesinden önce mahkemece duruşmaya başlanılamaz. Açılan iptal davasının birden fazla olması halinde davalar birleştirilir ve bu şekilde görülür. Söz konusu iptal davasında basit muhakeme usulü tatbik olunur (**KoopK md. 53, 99**).

Öte yandan mahkemece kooperatifin talep etmesi halinde olası zararları için dava açanların teminat göstermesi kararlaştırılabilir.

Teminatın miktar ve vasfını belirleme salahiyeti ise mahkemeye aittir.

Hiçbir ortak, iptal kararının kesinleşmesinden sonra iptal edilen karara istinaden bir talepte bulunamaz. Üçüncü kişiler bakımından ise kararın iptali ileriye dönük olarak hüküm ifade eder. Ancak, iyi niyetli üçüncü kişilerin hakları korunur.³

3) Mustafa Yavuz, *Anonim ve Limited Şirketlerde Genel Kurul Kararlarının Ortaklar Üzerindeki Etkisi*, Terazi Hukuk Dergisi, Aralık 2014.

Son olarak ve önemle belirtelim ki, açılan iptal davası üzerine genel kurul kararının mahkeme tarafından iptal edilmesi halinde bu iptal kararı dava açıp açmadığına bakılmaksızın tüm ortaklar ve kooperatif organları hakkında hüküm ifade eder. İptal kararının kesinleşmesi sonrasında ise ilgili mahkeme ilamı yönetim kurulunca ticaret siciline tescil ve ilan olunur.

3. Genel Kurul Kararının Yürütmesinin Durdurulması

3.1. Genel Olarak

KoopK'nın 53. maddesi uyarınca kooperatif genel kurul kararlarının iptali istenmiş olsa da, zikredilen kararlar asliye ticaret mahkemesince iptal edildiği tarihe kadar geçerliliğini devam ettirir ve bu kararlar alındığı tarih itibarıyla hüküm ve sonuç doğurur. Bu çerçevede, genel kurul kararları aleyhine iptal davası açılmış olması, bahse konu kararın tatbikini ve hukuk alanında sonuç doğurmasını engellemez.

Buna karşın, genel kurul kararlarının, ortakların buldukları konumda oluşturacağı bir değişim sebebiyle hakka/haklara sahip olunmasının belirli bir ölçüde zor duruma gelmesi veya tamamıyla imkansızlaşması yahut gecikme nedeniyle bir mahsurun ya da büyük bir zararın doğmasının olası olması durumunda, bahsi geçen olumsuz hallerin meydana gelmesinin önlenmesi ya da etkisinin minimum seviyeye düşürülmesi veya ortakların mağdur edilmemesi için iptale konu kooperatif genel kurulunca alınan kararlarının yürütmesi (*uygulaması*) asliye ticaret mahkemesince durdurulabilir.

Genel kurul tarafından alınan kararlarının yürütmesinin durdurulmasına dair **KoopK**'da açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, anılan Kanunun 98. maddesinde⁴ yapılan atıf dolayısıyla anonim şirketlerde genel kurul kararlarının yürütmesinin durdurulmasına ilişkin 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun⁵ (**TTK**) "*Kararın yürütülmesinin geri bırakılması*" başlıklı 449. Maddesi, kooperatifler hakkında da uygulama alanı bulmaktadır. Söz konusu maddede ise "*Genel kurul kararı aleyhine iptal veya butlan davası açıldığı takdirde mahkeme, yönetim kurulu üyelerinin görüşünü aldıktan sonra, dava konusu kararın yürütülmesinin geri bırakılmasına karar verebilir.*" hükmü yer almaktadır.

Özel hüküm niteliğini haiz olan zikredilen maddede düzenlenmeyen hususlarda, genel hüküm konumundaki 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun⁶ (**HMK**) ihtiyati tedbire dair 389 ve devamı maddeleri uygulanır.

3.2. Yürütmenin Durdurulması Kararının

Hukuki Mahiyeti

Mahkemenin yürütmenin (*uygulamanın*) durdurulmasına dair kararı, kati (nihai) bir hüküm olmayıp, ara karar niteliğinde geçici hukuki koruma tedbiridir.

⁴ *KoopK*'nın 98. maddesinde, "Bu Kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda Türk Ticaret Kanunundaki anonim şirketlere ait hükümler uygulanır." denilmektedir.

⁵ Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Asliye ticaret mahkemesinin genel kurulca alınan kararının yürütmesini durdurduğu takdirde, kesin hükme kadar bu kararı uygulama imkanı ortadan kalkar ve sonuçları hiç alınmamış gibi olur.

Bununla birlikte, yürütmenin durdurulması kararı esas dava üzerinde bir etkiyi haiz değildir ve esasa dair isteğin doğruluğuna karine oluşturmaz. Genel kurul kararının yürütülmesi, mahkemenin ara kararıyla durdurulmuş olsa dahi genel kurul kararının iptali istemi nihai kararda reddedilebilir.

Genel kurulca alınan kararın yürütmesinin durdurulmasına dair kararın etkisi, aksi ifade edilmediği takdirde, nihai kararın kesinleştiği tarihe kadar devam eder. Koşulların ve durumun değiştiğinin sabit olması halinde mahkeme, istem üzerine yürütmenin durdurulması kararının kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir.

3.3. Yürütmenin Durdurulması Kararına Dair Usul Kuralları

Yürütmenin durdurulması kararını isteyebilecekler, kooperatifin kendisi ile iptal davası açma hakkını haiz olan ortaklar, yönetim kurulu, yönetim kurulu üyelerinden her biri ve denetçilerdir. **TTK**'nın 449. maddesine göre genel kurul kararlarının yürütmesinin durdurulabilmesi için öncelikli olarak iptal veya butlan davası açılması gerekmektedir.

Genel kurul kararının iptali ya da butlanı için dava açılmadan, bu kararlar hakkında yürütmenin durdurulmasına hükmedilemez.

Dava açanlar, dilekçelerinde ilgili genel kurul kararının iptaliyle birlikte kararın yürütmesinin durdurulmasını isteyebileceği gibi bu yönde bir istem olmasa da mahkemece resen söz konusu karar alınabilir.

Yürütmenin durdurulması kararı alınmasını isteyen davacılar ait dilekçede, kararın alınmasını gerektiren sebeplere yer verilmesi ve ayrıca mümkünse delillerin bu dilekçeye eklenmesi icap etmektedir. Fakat mezkûr karar için tam bir ispat gerekli değildir, yaklaşık ispatın belirtilmesi kâfidir.

KoopK'nın 98. maddesi yollamasıyla kooperatiflerde de uygulama alanı bulan **TTK**'nın 449. maddesi uyarınca, mahkemece yürütmenin durdurulması kararı alınırken sağlanması gereken koşullardan birisi de, yönetim kurulu üyelerinin görüşünün alınmasıdır.

Yönetim kurulu üyelerinin görüşü alınmadan yürütmenin durdurulması kararına hükmedilemez.

Buna karşın, mahkeme tarafından yönetim kurulu üyelerinin görüşünün nasıl alınacağı hususunda **TTK** md. 449'da bir düzenleme bulunmamaktadır. Mevzu bahis görüşün alınabilmesini teminen yönetim kurulu üyelerinin hepsine davet gönderilmesi uygun olacaktır.

Davetiyeyle duruşma günü yazılır ve ayrıca bu davetiyede çağrının sebepleri ve duruşma günü hazır bulunmadıkları takdirde yokluklarında karar alınacağı ifade edilir.

Çağrı neticesinde duruşmada hazır bulunan yönetim kurulu üyelerinin görüşü sorulur ve gelmeyenler için yeni bir duruşma tarihi belirlemeksizin, istem konusu genel kurul kararının yürütmesinin durdurulması talebi karara bağlanır.⁷

---

7) Gönen Eriş, *Gerekçeli, Açıklamalı İçtihatlı Ticari İşletme ve Şirketler*, 3. Cilt, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s.3041.

3.4. Yürütmenin Durdurulması Kararında Teminat

İhtiyati tedbir kararları için teminat alınmasına ilişkin olarak **HMK**'nin 392. maddesinde, "*İhtiyati tedbir talep eden, haksız çıktığı takdirde karşı tarafın ve üçüncü kişilerin bu yüzden uğrayacakları muhtemel zararlara karşılık teminat göstermek zorundadır. Talep, resmi belgeye, başkaca kesin bir delile dayanıyor yahut durum ve koşullar gerektiriyorsa, mahkeme gerekçesini açıkça belirtmek şartıyla teminat alınmamasına da karar verebilir. Adli yardımdan yararlanan kimsenin teminat göstermesi gerekmez.*" hükmü yer almaktadır.

Yukarıda yer verilen hüküm bağlamında mahkemenin, genel kurul kararının yürütmesinin durdurulmasını isteyenlerden, kooperatifin ve üçüncü kişilerin uğraması muhtemel zararları için teminat alınmasına karar vermesi gerekmektedir.

Mahkemece teminatın gösterilmesine karar verilmesi durumunda, davacıların teminat göstermesi şarttır.

Bunun istisnası ise talebin resmi belgeye, başka bir kesin delile dayanması ya da durum ve koşulların gerektirmesidir.

3.5. Yürütmenin Durdurulması Kararına İtiraz

Genel kurul kararının yürütmesinin durdurulmasına ilişkin mahkeme kararına itirazın mümkün olup olmadığı hususunda **KoopK** ve **TTK**'da bir hüküm bulunmamakla birlikte, **HMK**'nin 394. maddesinde ihtiyati tedbir kararına karşı itiraz özel olarak düzenlenmiştir.

HMK'nın 394. maddesi bağlamında;

Karşı taraf dinlenmeden verilen yürütmenin durdurulması kararlarına itiraz edilebilir. Bununla birlikte, mahkeme aksine karar vermedikçe, yapılan itiraz icrayı durdurmaz.

Ayrıca, yürütmenin durdurulması kararının verildiği tarihten itibaren bir hafta içinde, bu kararın şartlarına, mahkemenin yetkisine ve teminata ilişkin olarak kararı veren mahkemeye itiraz edebilir.

Öte yandan, yürütmenin durdurulması kararının uygulanması nedeniyle menfaati açıkça ihlal edilen üçüncü kişiler de söz konusu kararı öğrenmelerinden itibaren 1 hafta içinde yürütmenin durdurulması kararının şartlarına ve teminata itiraz edebilirler.

Bunun yanında itiraz başvurusu dilekçe ile yapılır. İtiraz edenin, itiraz sebeplerini açıkça göstermesi ve itirazının dayanağı olan tüm delilleri dilekçesine eklemesi gerekmektedir.

Mahkeme, ilgilileri dinlemek üzere davet eder; gelmemeleri halinde dosya üzerinden inceleme yaparak kararını verir. İtiraz üzerine mahkeme, yürütmenin durdurulması kararını değiştirebilir ya da kaldırabilir.

Yeri gelmişken belirtelim ki, itiraz hakkında verilen karara karşı, kanun yoluna başvurulabilir. Bu başvuru öncelikle incelenir ve kesin olarak karara bağlanır. Kanun yoluna başvurulmuş olması, yürütmenin durdurulması kararının icrasını engellemez.

3.6. Yürütmenin Durdurulması Kararına Muhalefet

Yargısal bir karar niteliğinde bulunan genel kurul kararının yürütmesinin durdurulması kararı,

herkes için bağlayıcıdır ve tarafların söz konusu karara uyması zorunludur.

O halde, yürütmenin durdurulması kararının gereği ilgililerce hızlı bir şekilde yerine getirilmelidir.

HMK'nın 398. maddesinde, yürütmenin durdurulması (*ihtiyati tedbir*) kararının yerine getirilmesi amacıyla *“İhtiyati tedbir kararının uygulanmasına ilişkin emre uymayan veya tedbir kararına aykırı davranan kimse, ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren altı ay içinde şikâyet edilmesi üzerine, altı aya kadar disiplin hapsi ile cezalandırılır.”* hükmüne yer verilmiştir.

Dolayısıyla, kooperatif yöneticilerinin, mahkemece verilen yürütmenin durdurulması kararını hiç ya da gereği gibi yerine yetirmemeleri halinde şikâyet üzerine haklarında adli soruşturma yapılır ve cezai yaptırımla tecziye edilir.

Söz konusu cezayı verme yetkisi ise davanın görüldüğü asliye ticaret mahkemesine aittir.

HMK'nın 398. maddesine göre *“Şikâyet olunana, şikâyet dilekçesi ile birlikte duruşma tarihi ve saatini bildiren çağrı gönderilir. Çağrıda, delil ve savunmalarını duruşma tarihine kadar bildirmesi ve duruşmaya gelmemesi halinde yargılamaya yokluğunda devam olunarak karar verileceği belirtilir. Mahkeme, dosyadaki delilleri değerlendirerek gerekli tahkikatı yapar. Yargılama sonunda şikâyet edilenin yürütmenin durdurulma kararının uygulanmasına ilişkin emre uymadığı veya karara aykırı davrandığı tespit edilirse disiplin hapsi ile tecziyesine; aksi takdirde şikâyetin reddine karar verilir. Taraflar, kararın tefhim veya tebliğinden itibaren 1 hafta içinde karara itiraz edebilir. İtiraz merci, 1 hafta içinde kararını verir. Merci, itirazı yerinde görürse işin esası hakkında karar verir. İtiraz üzerine verilen karar kesindir. Anılan hüküm uyarınca verilen disiplin hapsi kararları kesinleşmeden infaz olunamaz. Kesinleşen kararların infazı Cumhuriyet başsavcılığınca yapılır. Karara aykırı davranışın sona ermesi veya bu kararın gereğinin yerine getirilmesi ya da şikâyetten vazgeçilmesi hâlinde dava ve bütün sonuçlarıyla birlikte ceza düşer. Disiplin hapsine ilişkin karar, kesinleştiği tarihten itibaren 2 yıl geçtikten sonra artık yerine getirilemez.”*

4. Sonuç

1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 53. maddesi kapsamında anasözleşme hükümlerine, kanuna ve dürüstlük kuralına aykırı olduğu değerlendirilen kooperatif genel kurul kararları hakkında ortaklar, yönetim kurulu ve bu kararların uygulanması denetçilerin ve yönetim kurulu üyelerinin şahsi sorumluluğunu gerektirdiği takdirde bunların her birisi, toplantıyı izleyen günden itibaren bir ay içinde iptal davası açma hakkına sahiptir.

İptal davası açılması halinde söz konusu dava, dava konusu genel kurul kararlarının tatbikini durdurmaz ve bu kararlar mahkemece iptal edilmedikçe geçerliliğini devam ettirir.

Hal böyle olmakla birlikte, genel kurul kararları uygulandığı takdirde ciddi bir zararın doğması ya da sakıncalı durumların oluşması ihtimal dahilinde ise asliye ticaret mahkemesince anılan Kanunun 98. maddesinde yapılan atıf bağlamında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 449. maddesine istinaden kooperatif genel kurul kararlarının yürütmesi (*uygulaması*) durdurulabilir (*geri bırakılabilir*).

Yürütmenin durdurulması kararı, ara karar mahiyetinde geçici bir hukuki koruma tedbiri niteliğindedir. Mezkûr kararın tesiri, nihai karara kadar sürer. Bununla beraber, mahkeme yargılama sırasında ilgili kararı değiştirebilir ya da kaldırabilir.

Yürütmenin durdurulması kararı alınabilmesi için ortada geçerli bir genel kurul kararının bulunması ve bahse konu kararın iptali veya butlanı için dava açılmış olması gerekir.

Ayrıca mahkemece karar verilmeden önce yönetim kurulu üyelerinin görüşü de alınmış olmalıdır. Yürütmenin durdurulması kararını verilmesini, davacılar isteyebileceği gibi mahkeme de resen bu yönde karar alabilir.

Yürütmenin durdurulması kararına karşı 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 394. maddesi kapsamında itiraz edilebilir ve kanun yoluna başvurulabilir. Bunun yanında, yürütmenin durdurulması kararı verilmesini talep eden davacı, haksız çıkması halinde davalı tarafın ve üçüncü kişilerin bundan dolayı uğraması muhtemel zararlarına karşılık teminat göstermekle yükümlüdür.

Son olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca yürütmenin durdurulması kararının tatbikine ilişkin emre uymayan veya bu karara muhalefet eden kimse, ihlalin öğrenildiği günden itibaren 6 ay içinde şikayette bulunulması halinde 6 aya kadar disiplin hapsi ile cezalandırılır.

Kaynakça

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu (10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı R.G.).

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı R.G.).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı R.G.).

Eriş, Gönen, Gerekçeli, Açıklamalı İçtihatlı Ticari İşletme ve Şirketler, 3. Cilt, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.

Yavuz, Mustafa, Anonim ve Limited Şirketlerde Genel Kurul Kararlarının Ortaklar Üzerindeki Etkisi, Terazî Hukuk Dergisi, Aralık 2014.

MEZUNA KALAN ÖĞRENCİLERİN STRESLERİNİN ZAMAN YÖNTEMLERİNİ VE AKADEMİK BAŞARILARINI ETKİLEME DURUMLARININ OKUL SOSYAL HİZMETİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Kadriye OKUYUCU *
Ali Fuat ERSOY **

Giriş

İnsanoğlu yaşamı boyunca birçok sınava girmek durumundadır. Sınav kelimesi bireylerde heyecana, strese ve tedirginliklere yol açmaktadır. Çünkü denenme hissi ve sonucu belirsiz olan yarışlar içinde bulunmak stres ve kaygılara yol açmaktadır. Bu etkenlere ilave olarak gelecek beklentileri de eklenince kaygı ve stres durumu artmaktadır (*Genç, 2016*).

Günümüzdeki toplumsal ekonomik ve sosyal anlamda yaşanan hızlı değişimler üniversitelere olan önemin artmasına neden olmaktadır. Gençler ve aileler üniversitenin güzel ve hayal edilen yaşama ulaşmadaki en önemli aşama olduğuna inanmaktadır. Ancak üniversite sınavına hazırlık aşamasında gençteki stres, tedirginlik ve kaygı durumu bu süreci olumsuz etkilemektedir (*Doğan 1999*).

Gençlerin yaşamlarına yön verecek, mesleklerini belirleyecek olan Yükseköğretim Kurumları Sınavı (**YKS**) başarıya giden ve tüm eğitim hayatında edinilen bilgilerin ölçülebileceği bir belirleyici haline gelmiştir. Geriye kalan hayatlarını şekillendirecek bu sınava hazırlanma süreci beraberinde sınav stresini de getirmektedir (*Genç, 2016*).

Sınav kaygısı ve stres durumu yaşayan bireylerin günlük yaşamlarında da kaygılı ya da stresli olması beklenmemektedir. Çünkü sınav kaygısı normal bireylerde de görülmektedir (*Palti, 2012*).

Gençlerde oluşan gelecek kaygıları, sınava hazırlanma sürecinde sınavı başaramama düşüncesinin beyinde yer etmesine ve genci rahatsız ederek stres durumunun artmasına neden olmaktadır (*Genç, 2016*).

Kaygı kavramı, bireyin her an olumsuz bir şey olacakmış gibi hissetmesi olarak tanımlanabilir. Bu duygu durumu en alt seviyedeki hafif bir tedirginlik durumundan, en üst seviyedeki panik derecesine kadar yaşanabilmektedir (*Öztürk, 1981*).

---

*Karabük Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, kadriye0624@gmail.com

**Karabük Üniversitesi, İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Öğr. Üyesi alifuatersoyn@karabuk.edu.tr

Bir ergenin yaşadığı en büyük kaygılardan biri de sınav kaygısıdır. Bu alanda çok fazla araştırma olmasa da yapılan çalışmalara göre gençlerin büyük bir çoğunluğu üniversiteye gidememe kaygısı yaşamaktadır (*Yavuzer, 1992*).

Yapılan bir araştırmada 1985 ve 1986 yıllarında **MEF** Rehberlik ve Araştırma Servisine başvuran üniversite sınavına hazırlık aşamasında olan öğrencilerinin kaygı düzeylerinin genel cerrahi hastalarına oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Başvuruda bulunan öğrenciler uyku problemleri yaşadıklarını, kazanamadıkları takdirde yaşamlarının son bulacağını, güncel yaşamlarından zevk alamadıklarını ifade etmişlerdir (*Baltaş 1998*).

Birçok araştırma kaygının ve stresin akademik başarıyı olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (*Baltaş, 2000*).

Zaman yöntemi, zamanı hedeflere ulaşmak için verimli bir kaynak olarak değerlendirme çabasıdır. Zaman yöntemi, amaçlara ulaşmada ve bireyin motivasyonunu artırmak için önem arz eden kişisel performansı geliştirme tekniğidir (*Gürbüz ve Aydın, 2012: 12*).

Başka bir deyişle zaman yöntemi, amaçların, hedeflerin ve sosyal hayatın birlikte yürütülmesini sağlamaya yönelik zamanın planlı kullanılması anlamına gelmektedir (*Özgen, 2000*).

Sabuncuoğlu ve Tüz (1998) zamanını iyi planlayamayan kişilerin kesinlikle stres yaşadıkları ve zaman konusunda yakınların çoğunlukla zaman yöntemi hakkında bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Zaman bilincinin oturmamış olması, zamanı kullanmada aksaklıklar ve beraberinde yüksek kaygı, stres ve özgüven problemlerini getirmektedir. Kendine güvenmeme ve bir işi yapamayacağını sık sık düşünme yüksek kaygıya neden olup bu da zaman yöntemini olumsuz yönde etkilemektedir (*Roberts, 1997*).

Zamanı etkin bir şekilde planlayamama akademik başarıda düşüşe (*Cambell ve Svenson, 1992*) kişisel ve sosyal aktivitelerde eksikliklere ve sonuç olarak yaşam doyumunun da düşmesine neden olmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı üniversite sınavına tekrar hazırlanan öğrencilerin kaygı durumlarının zaman yönetimlerini etkileyip etkilemediğini öğrenmek ve buna bağlı olarak akademik başarıya etkisini incelemek sonuç olarak ise okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmesini sağlamaktır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olan fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojik çalışma, belirli kişilerin bir kavram veya olayla ilgili deneyimlerinin ortak anlamını araştırmaktadır. Edmund Husserl'in 20. Yüzyılda yaptığı çalışmalarına dayanan fenomenoloji insanların deneyimlerini anlamayı amaçlamaktadır (*Creswell, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2016*).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Balıkesir ili Merkezde bulunan özel eğitim kurumunda üniversite sınavına tekrar hazırlanan 5 kız 3 erkek öğrenci olmak üzere 8 öğrenciden oluşturmaktadır. Çalışma grubunun 8 kişi ile sınırlı kalmasının sebebi görüşmeler süresince 5 kişiden sonrasının görüşlerinin tekrar haline düşmesi olmuştur. Verilerde tekrar olmasına rağmen beşten sonra da

görüşmelere devam edilmiş ve veri tatmini sağlanması nedeniyle çalışma grubu sekiz öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

Veri Toplama Aracı ve Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama aracı yapılandırılmış görüşme formudur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda 5 soru yer almaktadır. Bu sorular öğrencilerin mezuna kalma sürecinin değerlendirilmesi, kaygı durumları ve onları etkileme düzeyi, zaman yönetimi becerileri ve en son kaygıya bağlı zaman yönteminde yaşadıkları sorunun akademik başarılarını etkileyip etkilemediğini anlamak için tasarlanmış soruları içermektedir.

Araştırmayı Balıkesir ili Merkez ilçesinde dershaneye giderek sınava hazırlanan 8 kişiye görüşme formundaki sorular yöneltilmiş ve sözlü olarak cevap vermeleri beklenmiştir. Katılımcılar görüşmeci olarak tanımlanmış ve G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7, G8 şeklinde belirtilmiştir. Soru cevap şeklinde ilerleyen görüşme bireylerin izniyle ses kayıt cihazına alınmıştır. Görüşmeler yaklaşık 10 dakika sürmüştür.

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde genellikle betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç, görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin revize edilmiş ve yorumlanmış hali ile okuyucuya sunulmasıdır (*Baltacı, 2019; 379*).

Araştırmada toplanan veriler betimsel analiz edilmiştir. Analiz sürecinde araştırma sorularına yönelik bilgi içeren kavramsal çerçeve hazırlanmıştır. Görüşmelerde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- **Mezuna kalmayı tercih etmenizde temel unsurlar nelerdir?**
- **Mezuna kaldığınız süreci nasıl değerlendirirsiniz?**
- **Strese girdiğinizde bununla nasıl baş edersiniz?**
- **Yaşadığınız stres zaman yönteminizi ne şekilde etkiliyor?**
- **Strese bağlı zaman yönetme sürecinin aksamaması akademik anlamda sizi nasıl etkiliyor?**

Bulgular Ve Yorumlar

Bu bölümde mezuna kalan öğrencilerin streslerinin zaman yönetimlerini ve akademik başarılarını etkileme durumunun incelenmesi amacıyla özel bir eğitim kurumunda ikinci sefer sınava hazırlanan 8 öğrenci ile yapılan görüşmelerin değerlendirilmesiyle elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Çalışma öğrencilerin sınava hazırlık süreci, stres ile baş etmeleri, zaman yönetimleri ve akademik başarılarıyla ilgili olarak sorulardan da yola çıkarak dört ana tema etrafında şekillendirilerek yorumlanmıştır.

Üniversite Sınavına Tekrar Hazırlanma Süreci

Ülkemizde eğitim sistemi sınavlar üzerine kurulmuş olup öğrenciler ilköğretimden itibaren yükseköğretim seviyesine kadar kaygılı ve zorlayıcı bir süreçten geçmektedir (*Yıldırım, 2008; Çiçek, 2018*).

'Sınava tekrar hazırlanma süreci herkesin yapabileceği bir şey değil bence. Her türlü baskı oluyor. Aileden, arkadaşlardan, hocalardan, insan kendi kendinden bile baskı yaratıyor. Ben mesela tekrar sınava hazırlanmak asla istemem. (G6)'

Eğitim sistemindeki başarıyı sınavların belirlediği ülkemizdeki bu süreç öğrencileri her boyutta olumsuz etkilemektedir.

'Sınava tekrardan hazırlanmaya başladığımdan itibaren birçok sorun yaşadım. Sosyal anlamda yalnız hissettim. Ailemle çok tartışmalar yaşadım. Hayallerim için bir sene daha deneyebilirim demiştim ama çok zormuş. Arkadaşlarım üniversiteye gidiyorlar kendimi kötü hissediyorum. Beklentiler zaten hiç bitmiyor. Her şeyin bir sınava bağlı olması gerçekten çok saçma. Başarımız o kadar sene tek bir sınav ile ölçülüyor. Zaten çok zor geçiyor sınav senesi bir de bu düşünceler beni hatta hepimizi çok geriyor. (G5)'

Görüşme sağlanan 8 öğrenci de sınav sürecini zor ve çok yıpratıcı olduğundan yakınmış ve eğitim sisteminin başarıyı ölçme şeklinin doğru olmadığı fikrini savunmuşlardır.

'Zaten 12 sene bir şeyler öğreniyoruz ve işin sonunda hayaller kurmuşken bir tanecik sınav her şeyi belirliyor. Kim ne yapabiliyor ne yapamıyor ya da bu çocuk ne okumak istiyor doğru bir sınav mı diye sormuyorlar. O kadar zormuş ki tekrar hazırlanmak. Ben çok yoruldum bu sene. (G8)'

Genel kaygı durumunun özel bir basamağı olan sınav kaygısı, bilişsel alt boyutta kuruntu kaygısı olarak bireyin hep kendini olumsuz yönde eleştirdiği boyuttur. Birey kendi kendine sürekli

'başarılı olamazsam, yapamazsam'

gibi cümleler tekrar eder. Bu da sınav esnasında ve öncesinde kaygı durumunun artmasına ve odaklanma konusunda sorun yaşamasına neden olur (**Öner, 1990, s.1**).

'Denemelere girdiğimde sürekli kendi kendime konuşuyorum. Yapamayacağım, olmayacak diye. Sınav başlarken o kadar heyecanlanmış oluyorum ki sınavda kendimi toparlayamıyorum, odaklanmam uzun sürüyor, zaman kaybediyorum. Bu da başarısız olmama sebep oluyor. (G3)'

belirtildiği üzere sınav kaygısı bireyin motivasyonunu ve konsantrasyon sürecini olumsuz yönde etkilemektedir.

'Sınavda heyecandan vakit o kadar hızlı geçiyor ki, neye odaklanacağım heyecanımı yatıştırabilecek miyim? Başarılı olabilecek miyim derken deneme bitiveriyor. (G5)'

Genel anlamda öğrenciler sınava tekrar hazırlanma sürecinin çok zor ve bireyi yıpratıcı olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda sınav kaygılarının halihazırda girdikleri denemelerde bile olumsuzluklar yarattığı asıl sınavda da aynı beklentide oldukları görülmüştür. Kaygılandıklarında tekrar odaklanmanın zaman aldığı ve bunun da sınav süresini kullanma konusunda olumsuzluklar meydana getirdiği görülmüştür.

Kaygı ve Stres ile Baş Etme

Zaman doğru kullanılmadığında bireyin başarılı olması beklendik bir durum olmamaktadır. Zamanı doğru bir şekilde kullanamayan birey düşünmeye veya dinlenmeye bile vakit bulamaz ve bu durum da bireyin kaygı seviyesini etkiler (**Efil, 1999**).

'Sınavdan dolayı çok stres ve kaygı yaşıyorum zaten. Kendimi kaygılı hissettiğimde müzik dinleyip sakinleşmeye çalışırım çünkü kaygılıyken ders çalışmak bence mantıklı değil. Öğrenebildiğimi düşünmüyorum o şekilde. (G4)'

Öğrenciler kaygılı hissettiklerinde öncelikli olarak kaygılarını ve stres seviyelerini azaltmanın doğru olduğunu aksi halde ders çalıştıklarında bir şey anlamadıklarını ifade etmişlerdir.

'Ben çok aşırı stres yapmıyorum aslında ama denemelerden önce veya sınava gün saydığımda çok strese giriyorum. Strese girdiğimde asla bir şey anlamıyorum yürüyüş yapıyorum ya da telefonla ilgileniyorum ki stresimi unutayım. O şekilde ders çalışırsam bir cümleyi 10 kere bile okuyabiliyorum ama bu haldeyken ders çalışmadığımda da vaktim çöp oluyormuş gibi geliyor. Bu da beni strese sokuyor. Sanki kısır döngüye girmiş gibi oluyorum. (G8)'

bu görüşteki başka bir görüşmeci

'Evet strese tabii ki giriyorum. Sınava tekrardan hazırlanıyoruz sonuçta. Strese girdiğimi fark ettiğim an masaya bir daha oturam gelmiyor. Bazen mecburen boş durmamak için oturuyorum ama sanki faydası olmuyor gibi. Strese girdiğimde genelde yemekler tatlılar yapar yerim, beni rahatlatıyor ama ders çalışmamış oluyorum bu da üzüyor. (G3)'

Aynı zamanda sınav sisteminde sürekli değişimlerin olması da öğrencileri strese sokmaktadır (Genç, 2016).

'Eğitim o kadar oturmamış ki bu sene olan sistem seneye devam edemiyor. Sürekli yeni şeyler deneniyor üzerimizde. Adapte olamıyoruz, zaten stresimiz var bir de sistemi anlamaya çalışıyoruz. (G1)'

başka bir görüşmeci de

'Stres yapıyorum, ailemin bir desteğini de göremiyorum. Kendi kendime stresle uğraşıyorum. Kaygının varlığı cidden çok olumsuz etkiliyor. Ben strese girdiğimde beynim imha edilmiş gibi hissediyorum. Derslerle uğraşırken bir de eğitim sisteminin kötülüğüyle uğraşıyoruz. Şaka gibi her şey kaygılandırıyor. (G7)'

Görüşmecilerin ortak fi kirlere sahip oldukları görülmüştür. Her öğrenci stres ve kaygı durumunun aktif olduğunu ve buna karşı kendilerince bir mekanizma geliştirdiklerini belirtmişlerdir fakat anlatılanlara göre bu mekanizmalar çok bilinçli yapılmadığı için bireyler zamanı idare ettirme konusunda sorunlar yaşamaktadırlar.

Kimi öğrenci strese girdiğinde müzik dinlerken kimisi yemek yapmayı kimisi ise yalnızca uyumayı tercih edip kendilerine iyi geldiğini beyan etmiştir. Ancak bunlardan sonra yine kötü hissettiklerini vakitlerini boşa harcadıklarını ifade etmişlerdir.

Zaman Yönetimi Becerisi

Çok hızlı gelişmeler yaşayan günümüz dünyasında, zamanı iyi yönetebilmek bireyler için önem arz etmektedir. Çünkü zamanını iyi yönetebilen bireyler daha başarılı ve kaliteli faaliyetler ve iş yaşamına sahiptirler. Zaman yöntemi özellikle öğrenciler için kısıtlı ve etkin bir şekilde kullanılması gerektiği için önemlidir. Etkin şekilde kullanılmayan zaman ise strese neden olabilmektedir (Onbaşıoğlu, 2004).

'Zaman yöntemi konusunda da iyi olduğumu düşünüyorum aslında. Bazen planlamalarda aksaklıklar oluyor bazen de strese girdiğim için ben aksatıyorum ama genel anlamda iyi idare ediyorum. (G5)'

Öğrenciler zaman yöntemi konusunda genel anlamda başarılı olduklarını ifade etmişlerdir.

'Aklımdan o kadar şey geçiyor ki bazen zaman uçup gidiyor gibi geliyor. Buna rağmen bu sene iyi kullandım bence zamanımı. Tabi daha iyi olabilir miydi? Evet. Genelde sorunu denemelerde yaşıyorum. (G3)'

şeklinde süreci iyi değerlendirdikleri görülmüştür.

'Ben zaman konusunda hep strese giriyorum. Her şey yetişecek mi yetişmeyecek mi? Denemelerde de öyle oluyor. Hangi derse ne kadar zaman ayırmalıyım? Hop hemen zaman geçiveriyor. Zaman azaldıkça geriliyorum bu da iyice hata yapmama sebep oluyor. Buna çözüm bulamadım. (G1)'

şeklinde zaman yöntemi konusunda yakınan ve yönetemediğini düşünen öğrenciler de olmuştur. Zamanı etkin bir şekilde kullanamadıkça kuruntu yaptıklarını ve buna bağlı olarak da strese girdiklerini ifade etmişlerdir.

Kaygı Durumunun Zaman Yönetimi ve Akademik Başarıyı Etkilemesi

Yabancı araştırma sonuçlarına bakıldığında sınav kaygısı yaşayan bireylerin akademik performanslarının kaygı yaşamayanlara göre düşük olduğu bulunmuştur (**Cooley ve Spielberger, 1980, Birenbaum ve Nasser, 1994; Hong, 1999; Sullivan, 2002; Cassady, 2004**).

Aslında öğrenciler strese girdiklerinde kendilerini sakinleştirmek adına kendilerine iyi gelen bazı aktiviteler belirlemişlerdir fakat bu aktivitelerin planlamaları aksattığını ve ders çalışmalarını engellediğini ifade etmişlerdir.

'Strese girdiğimde müzik dinleyerek geçmesini sağlıyorum fakat müzik dinlemeye başlayıp vakit geçtiğinde ise zaman kaybettiğim için üzülüyorum. Hatta bazen dönüp dolaşip yine strese girdiğimi fark ediyorum. (G8)'

aynı şekilde destekler nitelikte

'(G4) Şimdi ben gerildiğimde ve strese girdiğimde yürüyüşe çıkmayı seviyorum. Temiz hava kulaklıkla müzik falan iyi hissettiriyor. Uzaklaşıyormuşum gibi ama geri döndüğümde yorgun hissedebiliyorum ya da canım o yürüyüşten sonra tekrar derse oturmak istemiyor. Bu sefer de haftalık programım aksıyor. Bir de haftada birkaç kez bunun yaşadığını düşünürsek bayağı geri atıyor bence beni arkadaşlarıma göre.'

Aslında zaman yöntemini etkin bir şekilde yaralayamayan bireylerin daha sonrasında işlerini halletmede aksaklıklar yaşadığı görülmüştür.

'Daha önce de söylemiştim. Bir kısır döngü içerisindeyiz sanki. Strese girince stresten kaçmak için bir şeylerle uğraşyoruz. Bir şeylerle uğraşınca akşam oluyor ve sonraya kalıyor. Sonraya kalanı yapalım derken asıl yapmamız gerekenler kalıyor. Derken derken bir bakmışız yetişmiyoruz hiçbir şey. Yani o kadar yorucu ve zor ki... (G6)'

bir başka görüşmeci

'Yani yağmurdan kaçarken doluya yakalanmak gibi strese giriyorum ve stresten uzaklaşmak için telefonda takılıyorum. Instagram'a giriyorum. E böyle olunca zaman akıp gidiyor. Bu sefer ders çalışmadım diye vicdan azabı çekiyorum. Ve bu sürekli tekrar ediyor. Düşünmekten başım ağrıyor sürekli. Sınava girsek de bitse. (G2)'

Bütün görüşmeciler aynı görüşü desteklemektedirler. Her görüşmeci farklı tarifler ile sınav kaygısının zaman yönetimini olumsuz yönde etkilediğini ve zamanı etkin kullanmadıklarında ders programlarında aksamar olduğunu buna bağlı olarak eğitim hayatlarında aksama olduğunu dile getirmişlerdir.

Sonuç

Yapılan araştırma bulgularına göre üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin sınav kaygısı yaşadıkları kaçınılmazdır. Buna ek olarak ikinci kere sınava hazırlanan mezuna kalmış öğrencilerde bu sınav kaygısı seviyesi daha fazladır çünkü üzerlerindeki beklenti ve baskı giderek artmaktadır. Bu beklenti, baskı ve hayallere bağlı olarak bireyler sınav kaygısı yaşamaktadır. Yaşanılan kaygı ve strese her birey kendilerince baş etme mekanizmaları geliştirmiştir. Kimisi uyumayı, kimisi yürüyüş yapmayı bir diğeri ise yemek yapmayı tercih etmektedir. Her ne kadar baş etme mekanizmaları farklı olsa da ortak amaçta buluşmaktadırlar. Bu aktiviteleri yaptıklarında streslerinin azaldığını belirtse de ardından aksayan planları ve beraberinde tekrar kaygı yaşamaları akademik anlamda bireyleri olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda okul sosyal hizmetinin çok önem arz ettiği görülmüştür. Çünkü öncelikli olarak öğrenciler sınav kaygısını çok fazla yaşamaktadırlar. Bu durum için stres azaltım programları planlanıp bireysel olarak uygulanabilir. Ayrıca yine zaman yöntemi konusunda çok bilgi sahibi olmayan öğrenciler için zaman yöntemi hakkında programlar belirlenip uygulanabilir. Bireysel olarak müdahale planlarına ihtiyaçları olan bu dönemde okul sosyal hizmetinin alana dahil olması her okulda ve özel eğitim kurumlarında bulunması halinde aldıkları eğitimler neticesinde öğrencilerin akademik performanslarına olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Aiken, L. R. (1985) Psychological Testing And Assessment, USA: Allyn and Bacon Inc, Fifth Edition.

Baltaş, A. (1998) Öğrenmede ve Sınavlarda Üstün Başarı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baltaş, A. (2000) 'Sınav Gerginliği Başarıya Engel', Cumhuriyet Gazetesi, Ankara, 4 Haziran.

Birenbaum, M., ve Nasser, F. (1994). On the relationship between test anxiety and test performance. Measurement and Evaluation in Counseling & Development, 27, 293-302.

Campbell, R. L ve Svenson, L. W. (1992). Perceived level of stress among university undergraduate student in Edmonton, Canada, Perceptual and Motor Skills, 75(2), 552-554.

Cassady, C. J. (2004). The influence of cognitive test anxiety across the learning testing cycle. Learning and Instruction, 14, 569-572.

Cooley, J. E. & Spielberger, C. D. (1980). Cognitive versus emotional coping responses as alternatives to test anxiety. Cognitive Therapy and Research, 4, 459- 466.

Çiçek, İ. ve Tanhan, F. (2018). Lise son sınıf öğrencilerinin sınırlılık algı şemaları ile sınav kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 8, (1/1), 69-85.

Doğan T (1999) Başkent Üniversitesi Öğrencilerinin Stresle Başa Çıkma Stratejilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara

Efil, İ. (1999). İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon. Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

Genç, Y., Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Sınav Kaygılarını Etkileyen Faktörler, ICPESS 2016-ISTANBUL, 24-26 August 2016

Gürbüz, M. ve Aydın, A.H. (2012); "Zaman Kavramı ve Yönetimi," Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.9, S.2, s. 1-20.

Hong, E. (1999). Test anxiety, perceived test difficulty and test performance patterns of their effects. *Learning&Individual Differences*, 11, 431-447.

Kibar, B. (2014). Karabük Üniversitesi öğrencilerinin zaman yönetimi becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.

Onbaşıoğlu, M. (2004). Stresle bas etmede zihinsel yöntemler. *Türk Psikoloji Bülteni*, 10, 34-35.

Öner, N. (1990). Sınav kaygısı envanteri el kitabı. İstanbul: Yükseköğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı Yayını.

Özgen, C. (2000). Etkili Zaman Yöntemi. Ankara: Bilkent Üniversitesi, Yayınları.

Öztürk, M. O. (1981) Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Meteksan Limited Şirketi.

Palti, C. (2012). Yüksek Lisans Tezi. Üniversiteye Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Yükseköğretime Geçiş Sınavı Öncesi ve Sonrasında Benlik Kaygısı, Sınav Kaygısı ve Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri. İstanbul

Roberts, S.M. (1997). Yaşamı ertelemeyin. (Çev.Levent Kartal). İstanbul: Okyanus Yayıncılık.

Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. (1998). Örgütsel psikoloji. İstanbul: Alfa Yayınları. 1998.

Sullivan, L. (2002). The effect of test anxiety on attention and memory skills in undergraduate students. *Chrestomatly: Annual Review of Undergraduate researchat the College of Cherleston*, 1, 263-273.

Yıldırım, İ. (2008). Üniversite giriş sınavına hazırlanan öğrencilerde sınav kaygısını etkileyen ailesel değişkenler. *Eurasian Journal of Edu-caional Research*, 31, 171-186.

Yıldız, K. (2018). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Zaman Yönetimi ve Stres Algılarının İncelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(3), 80-99.

TÜRKİYE'NİN SOSYAL, EKONOMİK, TOPLUMSAL YAPISI VE AİLE SORUNLARI

Rezzan
TİBİLLİ*

Toplumu oluşturan en küçük birim olan aile işlevleri açısından yeri doldurulamayacak bir öneme sahiptir. İnsanın toplumsal bir varlık olması nedeniyle aile kurumu evrensel bir niteliğe sahiptir (*Könezoğlu, 2006*).

Aile anne, baba ve çocuklardan oluşan bir birimdir. İnsanın dünyaya gözünü açtığı ilk yer olan aile, bireyin kendini tanımladığı, sosyal hayatı öğrendiği, bağ kurduğu ve değerler öğrendiği ilk oluşumdur. Aile hem ekonomik hem de toplumsal bir birlik olarak (*Gökçe, 1991*) pek çok işleve sahiptir. Bu işlevleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- **Biyolojik işlev, (cinsel güdünün yasal güvenceye alınması ve neslin devamını sağlama işlevi)**
- **Koruyuculuk işlevi,**
- **Psikolojik işlev, (sıcak yuva, sevgi ve özsaygı geliştirme işlevi)**
- **Toplumsal işlev, (güvenli çevre ve hayat, sosyalleşme, sosyal statü, bağlılık ihtiyacını doyurma işlevi)**
- **Eğitim işlevi, (din ve kültür eğitimi işlevi)**
- **Ekonomik işlev (iş ve meslek edinme ve ekonomik ihtiyaçların karşılanması) (İbrahim, 2006).**

Evrensel bir kavram olan aile toplumlara ve zamana göre farklı türlere sahip olmuştur. Bu bağlamda aileye geleneksel aile ve modern aile olarak ayırmak mümkündür:

Geleneksel aile: en az iki kuşak veya daha fazla kuşağın bir arada yaşadığı aile türüdür. Bu aile yapısında anne, baba, annecanne, babacanne, dede ve torun gibi pek çok aile üyesi birlikte yaşar.

---

*Hacettepe Üniversitesi Aile ve Tüketici Bilimleri Doktora Öğrencisi,
rezzan.tasgedik@hotmail.com

Geleneksel toplumlarda geçim kaynağı tarıma dayalı olduğundan bu aile türünde ekonomik amaçlı, dayanışmacı bir profil vardır (**Kasapoğlu, 2011**)

Ataerkil yapıya sahip olan geleneksel ailede evin geçiminden sorumlu olan baba aynı zamanda ailenin reisidir.

Modern çekirdek aile: Avrupa'da başlayan sanayi devrimi başlayarak tüm dünyaya yayılmış ve geleneksel aile yapısını da değiştirmiştir. Geleneksel aile modeli yerini modern çekirdek aileye bırakmıştır. Modern aile anne, baba ve çocuklardan oluşan, daha çok tüketici özelliği olan bir aile türüdür (**Karslı, 2019**).

Yeniden Kurulmuş Aile: Boşanma veya ölüm nedeniyle dul kalma gibi ayrılık sonrası yeniden evlenme ile oluşan ve bir ya da daha fazla üvey ebeveyni içine alan aile türüdür.

Tek Ebeveynli Aile: Genellikle annenin çocuklarıyla kaldığı yalnızca bir ebeveynle sahip aile türüdür. Boşanma ya da ölüm nedeniyle dul kalma, evlenmeyi istememe, evlat edinme gibi nedenlerle tek ebeveynli oluşan ailelerdir (**Şentürk, 2008**).

Aile geçimin sağlanması bakımından iki modele ayrılmaktadır.

Erkeğin Ailenin Geçimini Sağladığı Aile Modeli: 20. Yüzyıl batı toplumunda sanayileşme nedeniyle üretim sistemine dayalı ataerkil aile modelidir.

Kadının ekonomik olarak erkeğe bağımlı olduğu, evde çocuk bakımı ve eve işleri ile uğraştığı erkeğin çalışma hayatına giderek evin geçimini sağladığı model çinsiyetçi bölünmenin oluşumuna da katkı sağlamıştır.

İki Gelirli (Çift Kazananlı) Aile Modeli: Ailedeki her iki partnerin de işgücü piyasasına dahil olduğu, kariyer peşinde koşan ve mali desteğe iki tarafın da katkıda bulunduğu aile modelidir.

İnsanların evlenmesi ile birlikte kurulan aile çocukların doğması, onların evden ayrılması, eşlerin vefatı gibi yaşanan olaylarla bir yandan genişleyen bir yanda da daralan bir karaktere sahiptir.

Aile içerisinde ve zamanla gelişen ve değişen bu süreçte aile yaşam dönemleri denir.

Aile yaşam dönemleri aileyi zaman içinde gözlemleyen, her aşamasının özelliklerini ortaya koymaya çalışan ve sosyal problemlerin anlaşılması ve çözümlerin bulunmasına yönelik araştırmalara katkı sağlayan bir özelliğe ve öneme sahiptir.

Aile Yaşam Dönemleri

Dönem 1 (yeni evli çift-çocuksuz): Kadın ve erkeğin evlenmesi ile başlayan bu dönem ailenin kuruluş evresidir. İlk çocuğun doğumuna kadar devam eder.

Genişleme Dönemi: İlk çocuğun doğumu ile başlayan bu dönem ilk çocuğun evden ayrılmasına kadar devam eder.

Bu dönem çocukların doğması, kreş ve okul yaşamları ile devam ettiği ve ebeveynlerin de çocukların eğitimi üzerine yoğunlaştığı bir dönemdir.

Daralma Dönemi: İlk çocuğun evden ayrılması ile başlayan ve son çocuğun da evden ayrılması ile son bulan dönemdir. Çocukların ayrılıkları eğitim, meslek veya evlilik kaynaklıdır.

Dönemin sonunda ebeveynler yalnız kalmış ve emeklilik dönemine girmişlerdir (**Güven, 1991**).

Aile Kuramları

Aile kuramları Yapısal İşlevsel Kuram, Sembolik Etkileşim Kuramı, Sosyal Çatışma Kuramı, Feminist Aile Kuramı ve Sosyal Değişim (**Mübadele**) Kuramı olarak sınıflandırılabilir.

Yapısal İşlevsel Kuram: Yapısal işlevsel kuramda karı kocadan oluşan eş alt sistemi, anne babadan oluşan ebeveyn alt sistemi ve çocuklardan oluşan kardeşler alt sistemi olmak üzere üç alt sistem bulunmaktadır.

Bu kuramda aile üyeleri farklı alt sistemlere dahil olabilir ve bu durum rol çatışmasını da beraberinde getirebilir. Yapısal işlevsel kuramda ailenin çocuk yetiştirme, ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılama ve duygusal güven sağlama olmak üzere üç temel görevi vardır. Anne baba ve çocuklar bu temel görev ve sorumluluklardan üzerine düşeni getirerek ailenin güven, huzur ve mutluluk içinde devamını sağlamış olur.

Sembolik Etkileşim Kuramı: Herbert Mead tarafından geliştirilen bu kuramda aile çocuğun sosyalleşmesinde etkin rol oynar. Kurama göre insanlar diğer canlı türlerinde farklı olarak düşünme yetisine sahiptir. İnsanlar semboller ve anlamlar aracılığıyla birbiriyle etkileşim içindedir. Başkaları ile etkileşim içinde olan insan bu sayede benlik oluşturur.

Aile içindeki bireyler bu semboller vasıtasıyla rollerini öğrenir ve yerine getirir. Kurama göre semboller ve onlara verilen anlamlar değişebilir. Aileyi anlamak için bu sembollerin ve yüklendikleri anlamların bilinmesi oldukça önemlidir.

Sosyal Çatışma Kuramı: Çatışma kuramı rekabet, otorite ve itaat temelli bir kuramdır. Aile ve sosyal gruplar içinde çatışma kaçınılmazdır. Fikirler çatışabilir ve bu durum kimi zaman aileyi ödüllendirip ilişkiyi besleyebilir. Çatışmanın temelinde yatan sebep bireyler arası kaynakların ve imkanların eşit dağıtılmamasıdır. Kurama göre ailenin içsel çıkarları çatışmalarla doludur. Aile bu çatışmaları asgariye indirip eşitlik sağlamakla görevlidir.

Feminist Kuram: feminist kuramın odak noktası toplumsal cinsiyettir.

Kadın ve erkek ilişkileri eşitsizlik temelinde oluşmaktadır. Bu durum toplumun kurumsal yapılarında ve kültüründe de kendini göstermektedir. Ailenin eşitlikçi bir kurum olmadığını savunan kurama göre toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal sınıflar, medeni konum, ırk, cinsiyet belirlenmiş beklentilerin öğrenilmesi ile şekillenir. Aile ataerkil bir yapıya sahiptir.

Sosyal Değişim (Mübadele) Kuramı: Sosyal Değişim kuramına göre bireylerin birbiri ile etkileşime girmelerinin altında yatan sebep kar sağlamaktır. Ödül beklentisi içinde ilişkiye giren bireyler ödülün devamı varsa ilişkiyi devam ettirmektedirler.

Ödül ilişkinin bedelini karşılayacak düzeyde ve adil olmalıdır. Burada ödül ilişkiden alınan, bedel ise ilişkiye verilir. Ödül almak bedel ödemekle mümkündür. Ancak bedelin az olması tercih edilir. Başarılı bir ilişki bireylerin çıkarlarını artırırken, başarısız ilişki bireylere zarar vermektedir.

Türkiye’de Aile İçi Sorunlar

Türkiye’de toplum yapısı diğer toplumlarda olduğu gibi zamanla değişim göstermektedir. Sanayi toplumuna geçiş ile birlikte aile yapısı ve işlevlerinde meydana gelen değişim daha da artmıştır. Sanayi sonrası köy ve kırsal toplumdaki kent toplumuna geçiş, üretim biçiminin tarımdan sanayiye evrilmesi aile kurumundaki sosyal ilişkileri de değiştirmiştir.

Bu durum beraberinde pek çok olumsuz sonuçları da doğurmuştur. Bu bağlamda aile içinde pek çok sorun meydana gelmiştir. Sorunlar ekonomik, sosyal ve/veya toplumsal kaynaklı nedenlerden olmakla birlikte her sorun kendi içinde ekonomik, sosyal ve toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir.

Aile içi iletişim: Sağlıklı ailelerde huzur, sevgi, hoşgörü, anlayış ve yapıcı ilişkiler hakimdir. Sağlıklı ailelerde üyeler birbiriyle uyumludur. Her birey üzerine düşen aile işlevini yerine getirir. Otorite ve kararlar, rol ve sorumluluklar bellidir, iletişim açık ve güven esaslıdır. Sağlıksız ailelerde aile içi iletişim öfke, yargılama, bireycilik üzerinedir. Aile üyeleri aile içinde yalnızlık duygusu taşırlar.

Aile içi ekonomik sorunlar, şiddet, cinsel sorunlar, hastalık, ebeveynlerin zor bir aileden gelmesi, otoriter ebeveynli aileler, zorla evlendirilme, erken yaşta evlilik, kültür ve yaş farkının olması gibi pek çok neden aile içi iletişimin bozulmasına neden olmaktadır. Ayrıca aile içi iletişimi etkileyen faktörlerden biri de zaman ve mekandır. Aile üyelerinin birlikte zaman geçirememesi de iletişimi olumsuz etkilemektedir (**Bayer, 2018**).

Aile bireylerinin birbirini dinlememesi, sorunları paylaşarak çözüm üzerinde durulmaması da iletişimi negatif etkileyen faktörlerdendir. Aile içi iletişim sorunu ebeveynler arasında, ebeveyn-çocuklar arasında, çocuklar arasında veya diğer aile üyeleri arasında yaşanabilmektedir.

Aile içi Şiddet, İhmal, İstismar : Aile içi şiddet aile üyeleri arasındaki güç ilişkilerini göstermesi bakımından önemli bir unsurdur. Şiddet aile içi üyeleri arasında güç dengesizliği ve kaynak kullanımında adaletsizliği ortaya koyan bir göstergedir. Aile içi şiddet ebeveynlerin kendi aralarında, ebeveyn çocuk arasında veya kardeşlerin kendi aralarında fiziksel, ekonomik, psikolojik veya cinsel içerikli ve kasıtlı uygulanan güç ve kuvvetlerin tamamıdır. Şiddet aile işlevleri ve yapısı ile ilgilidir.

Şiddet bireysel kaynaklı olmakla birlikte aynı zamanda toplumsal kaynaklıdır. Aile içi şiddetin en büyük mağdurları dezavantajlı gruplar olmaları nedeniyle kadınlar, yaşlılar, çocuklar ve engellilerdir.

Türkiye’de şiddet en çok kadın ve çocuklara uygulanmaktadır. Kadına şiddet kıskançlık, namusun temizlenmesi, töre cinayetleri iken çocuğa şiddet daha çok terbiye amaçlıdır. En çok uygulanan şiddet türü fiziksel şiddettir. Şiddet aile bireylerinde öfke ve şiddete eğilim, özsaygıda azalma, içe kapanıklık, madde kullanımı, toplumdandan kopma, çocuklarda eğitim hayatından uzaklaşma, kalıcı veya geçici sakatlıklar gibi sonuçlara neden olmaktadır (**Durğun, 2016**).

Şiddetin dört türü vardır.

Fiziksel şiddet: Vurma, tekmeleme, itirme, yaralama, delici kesici alet kullanma, çimdikleme, silahlı saldırı gibi fiziksel olarak zarar veren tüm eylemleri kapsar. Fiziksel şiddetin en ileri uygulaması öldürme eylemidir. Şiddet türlerinden en çok rastlanana fiziksel şiddettir.

Cinsel Şiddet: Cinsel içerikli ima, mimik, ses tonu, teşhir, röntgencilik, dokunma, oral-genital cinsel ilişkiye zorlama, zorla evlendirilme, taciz ve tecavüz cinsel şiddet kapsamında yapılan davranışlardır.

Cinsel şiddet fiziksel ve psikolojik açıdan bireye zarar veren bir travmadır. Şiddetin failinin aile içi ve/veya yakınları arasında olması ve aile içinde üstünün kapatılması travmanın boyutunu daha da artırmaktadır.

Ekonomik Şiddet: Ailenin sahip olduğu kaynakları ve parayı adil kullanmama, tehdit veya yaptırım aracı olarak kullanma, kadının çalışma hayatına girmesine engel olma, çalışan kadının

gelirine el koyma, evde geliri olan aile bireylerinin gelirine el koyma, yüksek miktarda kredi çekme, ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamama, ekonomik kararlarda aileye söz hakkı tanımama ekonomik şiddet kapsamındaki davranışlardır.

Psikolojik Şiddet: Bağırma, azarlama, küfür, hakaret etme, korkutma, tehdit etme, cezalandırma, aile bireylerinin yakınları ile görüşmesine izin vermeme, boşanan ailelerde çocuğun ebeveyn ile görüşmesini engelleme, yaşlıyı huzurevine göndermekle tehdit etme gibi davranışlar psikolojik şiddet kapsamındadır. Diğer şiddet türlerine nazaran psikolojik şiddet ve istismarın kanıtlanması ve anlaşılması daha zordur.

Şiddetin pek çok sebebi vardır. Aile üyesinin madde bağımlısı olması, ekonomik sorunlar, işsizlik, dışlanmışlık, eğitim ve kültür seviyesinin düşük olması, psikolojik veya fiziksel hastalıklar, boşanma, aldatma, istenmeyen evlilik veya çocuk, üvey ebeveyn şiddet sebebi olarak sayılabilir. Şiddet uygulanan mağdur açısından olumsuz sonuçlanmaktadır. Kalıcı veya geçici fiziksel ve ruhsal hastalık veya sakatlıklara, madde bağımlılığına, düşük veya ölü doğumlara, hatta ölümlere neden olmaktadır (**Bayer, 2018**).

Boşanma, Aldatma: Boşanma eşlerin evliliklerini sonlandırmasıdır. Boşanmanın duygusal, psikolojik, ekonomik, sosyal ve hukuki boyutları vardır. Boşanma nedenleri arasında eşlerin birbirini tanıyamamış olması, zorla evlendirilme, eşler arasındaki iletişim sorunları, eşlerin birbirini sevmemesi, sosyo-kültürel farklılıklar, şiddet, baskı, madde kullanımı sayılabilir.

Boşanma sürecinde üç temel geçiş vardır. Bireylerin karar aşaması, ayrılma kararını açıklama aşaması, sistematik ayrışma (**çekirdek ailenin çözülmesi**) ve devamında sistematik yeniden tanımlanma evresi.

Çiftlerin anlaşarak ayrılması ani boşanmalardan daha az travmatik sonuçlara neden olur. Ani boşanmalar özellikleri çocuklar açısından düzenin bozulması ve beraberinde ebeveynin birinden ayrılmak büyük yıkımlar getirir. Evlilik ataerkil toplumumuzda kadının tüm varlığını oluşturan bir eylemdir. Bu nedenle boşanma kadının varlığını kaybetmesine, toplumsal statüsünde kayıplara, yalnızlık ve ciddi ekonomik kayıplara, çocuk bakımını tek başına üstlenmeye neden olmaktadır (**Kasapoğlu ve Karkıner, 2011**).

Aldatma eşlerden birinin veya her ikisinin bir başkası ile birlikteliğidir. Bu durum aldatılan tarafı derinden yaralar, zor ve sıkıntılı bir süreci beraberinde getirir. Aldatan tarafın kadın olması durumunda boşanma, dövme hatta öldürmeye varan şiddet olayları görülür. Kadın aldatıldığını öğrendiğinde genellikle sineye çeker ve evliliğine devam eder.

Bu durum cinsiyet ayrımcılığının bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Kadın bazen çaresizlik, ekonomik yetersizlik, çocukların varlığı bazen de aile baskısı nedeniyle evliliğini sonlandıramaz (**Bayer, 2018**).

Aile Üyelerinin Psikolojik Sorunları: Kişinin kaygı, depresyon, huzursuzluk, tedirginlik, umutsuz düşünme ve özgüven eksikliği, yetersizlik, güçsüzlük, sosyal iletişim kuramama, aşırı tepkisellik gibi ruhsal kaynaklı sorunlar aile içi düzen ve huzura engel olmaktadır. Saldırgan, öfkeli ve dengesiz tutumlar aile bireylerinin dengesini ve uyumunu bozar. Psikolojik hastalıklar tüm ailenin huzur ve güveninin tehdit eder.

Madde kullanımı, şiddet, öfke, saldırganlık gibi davranışlar nedeniyle aile bireyleri sosyal, ekonomik, cinsel veya fiziksel olarak istismara uğrayabilir. Bu durum aile üyelerinin geçici veya kalıcı sakatlanmalarına neden olabilir. Aile üyelerinin ciddi ruhsal sorunları boşanmalara hatta ölüm ve intihara varan sonuçları varabilir (**Gürsu, 2015**).

Ailede Kuşak Çatışması: Kuşak çatışması kuşaklar arası değer yargıları ve doğruların zaman

içinde değişime uğramasından kaynaklanan çatışma, uyuşmazlık ve uzlaşmazlık durumudur. Daha çok yetişkin kuşak ile genç kuşak veya yaşlı kuşak ile yetişkin kuşak arasında meydana gelir.

Yaşlı kuşağın yetişkin kuşağı sağlık güvencesi olarak görmesi, geleneksel kırsal aile modelinden kentsel modern aile tipine geçilmesi, bilim, teknoloji ve sanayideki hızlı gelişmelerle birlikte değişen yaşam biçimi, ergenlikle birlikte gençlerin kendilerini ispat çabası, ani ve dramatik olaylar (**savaş, ekonomik kriz, devrim, göç**) nedeniyle aile bağlarının zayıflaması, küreselleşme gibi nedenler kuşak çatışmasına neden olmaktadır.

Kuşak çatışması modern toplumun bir sorunu haline gelmiştir. Gençler ebeveynlerinin bir uzantısı olmanın yanında özerk bir yapıya da sahip olmak isterler. Kendi özgün tutum ve davranışlarını kimlik oluşturma bir gereği olarak düşünür, ebeveynlerinden farklı olmaya çalışırlar.

Değer yargıları, hayata bakışları, hissetme biçimleri ebeveynlerden farklılaşır. Bu durum yetişkin-geç kuşak çatışmasını ortaya çıkarır. Ergenlerin çağa uygun tutum ve davranışları ile yaşlıların tutum ve davranışları arasında ise uçurum söz konusudur. Modern yaşam biçimi, siyasal, ekonomik, toplumsal ve aile yapısındaki değişimlerin çok hızlı gelişmesi bu uçurumu artırmaktadır.

Tüm bu gelişme ve değişimlere ek olarak teknolojinin hızla ilerlemesi, küreselleşme ve kültürel değişimler, yetişkinlerin hayata bakışını değiştirmiş ve yetişkin-yaşlı kuşak arasında da çatışmalar meydana gelmeye başlamıştır. Yaşlıların bakım güvencesi olarak yetişkini görmesi, yetişkinlerin ise ebeveyn ve çocuk bakımı ile iş hayatındaki döngü arasında sıkışıp kalması çatışmanın artmasına neden olmuştur. Bireylerin yaşı, cinsiyeti, aile yapısı, sosyal statüsü, eğitimi, inancı, gelenek ve göreneklere de kuşak çatışmasının kaynaklarından (Durğun, 2016).

Türkiye'de Aile Yapısındaki Değişim: Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren sanayileşme sonucu yoğun bir şekilde kırsal alandan kentsel alana göç başlamıştır. Sanayileşme ve modernleşmenin sonucu olan bu durum geleneksel geniş aile yapısının modern çekirdek aile yapısına dönüşmesini sağlamıştır.

Aile anne, baba ve çocuklardan meydana gelen bir yapıya dönüşmüş, sanayileşme ve kent hayatının getirdiği iş imkanları kenti bir cazibe merkezine dönüştürmüştür. İnsanlar istihdam ya da eğitim nedeniyle göç etmeye başlamışlardır. Yüksek öğrenimin tamamlanması ile gençler iş bularak kentte kalmayı tercih etmiştir.

Kente yoğun göç talebi sanayileşme, hızlı ve çarpık kentleşme, tarım arazilerinin azalması ve kırsal alandan ayrılmaya neden olmuştur. Geleneksel tarımla geçinen aile sanayileşme sonrası gençlerini kente gönderdiği için tarım alanında çalışan işgücü kaybı ortaya çıkmıştır. Hızlı ve yoğun kente göç beraberinde ne kentli ne de köylü olan gecekondu toplumunu ortaya çıkarmıştır.

Şehrin yakınında veya dışında düşük sosyo-ekonomik seviyedeki gecekondu toplumu alt yapı, sağlık ve eğitim olanaklarından yeteri kadar faydalanamamıştır. Eğitim, kültür ve ekonomik koşulları yetersiz olan gecekondu toplumunda suç işleme, geçim sıkıntısı, gençlerin madde kullanımı, alt yapı yetersizliğinin temiz hava ve suya erişimin olmaması nedeniyle hastalıklar artmıştır.

Aile yapısındaki değişiklikler ailenin işlevlerini de değiştirmiştir. Geleneksel tarım toplumunda gelir ev içinden sağlanırken modern yaşamda ekonomik üretken düzen evin dışından sağlanmaktadır. Kadının çalışma hayatına başlaması ile birlikte gelir elde etmesi ataerkil sistemdeki baba otoritesini zayıflatmış ve çatışmalara neden olmuştur.

Öte yandan kitle iletişim araçları ve medya insanların aynı ev içinde farklı dünyalara sahip

olmasını ve aile içinde bireyselleşmeyi ve yalnızlığı getirmiştir. Ailenin koruyucu işlevi polis, hastane, sigorta şirketleri vb. tarafından karşılanmaya başlanmıştır.

Eğitim fonksiyonu okul ve günlük bakım merkezlerine devredilmiştir. Aile din eğitimi veren kurum olmaktan çıkmıştır. Eğlenme, boş zaman geçirme aktiviteleri ev dışında gerçekleşmeye başlamıştır.

Ailenin statü sağlama işlevini okul, iş, sosyal veya dini çevreler üstlenmiştir. Aile üyelerinin bakım işlevini (**çocuk, yaşlı, engelli, hasta**) özel bakım elemanları, bakıcılar, hastaneler üstlenmiştir (**Gürsu, 2015**).

Kent hayatı tüketim tarzı ve modelini de değiştirmiştir. Kapitalist düzenin hakim olduğu daha çok tüketime dayalı bir toplum ortaya çıkmıştır. Teknoloji, bilim ve sanayinin artması yeni tüketim ürünlerini doğurmuş, artan tüketim eğilimi ise aile içindeki maliyetlerin artmasına bu durum da ekonomik sorunlara neden olmuştur (**Karslı, 2019**).

Parçalanmış, Tek Ebeveynli Aileler: Eşlerin ayrılması, ölümü veya evlilik dışı çocuk sahibi olmak, evlat edinmek ve kasten tek ebeveynli olmayı istemek gibi nedenlerle oluşan aile türüdür. Aile yaşam döngüsü içinde meydana gelen tek ebeveynlik özellikle çocuklar açısından zor bir süreçtir. Parçalanmış ve tek ebeveynli ailelerde yaşayan çocukların en büyük korkusu ayrılıktır. Bebeklik döneminde ailenin parçalanması çocukta uykusuzluk, huzursuzluk, beslenme ve gelişim bozukluklarına yol açar.

Ergenlik döneminde ise terkedilme ve yalnızlık başta olmak üzere suçluluk, yetişkin rolünü üstlenme, olmayan ebeveynin rol model eksikliği, agresif ve şiddet içerikli tutum ve davranışlar, eğitim hayatında başarısızlıklar, madde kullanma, suça sürüklenme hatta intihar durumları görülmektedir.

Ayrıca kimlik bunalımı, karşı cinsle iletişim kuramama ve duygusal yoksunluklar gibi sıkıntılar da görülmektedir. Tek ebeveynin kadından oluştuğu ailelerde en büyük sorunlardan biri de ekonomik güçlüklerdir.

Geleneksel toplumsal ataerkil yapıda erkeğin ekonomik desteğini alamama, devletin sosyal politika ve yardımlarının yetersiz olması, kadının düşük eğitim düzeyi nedeniyle düşük ücretli ve zor işlerde çalışması, çocuğunun bakımı ile ilgilenememesi yaşanan zorluklar arasındadır (**Boylu ve Öztöp, 2013, Güngör, 2023**).

Tek ebeveynli ailelerde roller, statüler ve sınırlar birbirine karışır. Tek ebeveynin her iki ebeveynin rolünü üstlenmesi yorgunluk, kaygı, depresyon, çaresizlik, sorumluluklara yetişememe ve kendine zaman ayıramamaya neden olur.

Doğurganlığın, Evlenme Oranlarının Azalması, Evlenme Yaşının Yükselmesi, Evliliğe Karşı Olma, Birlikte Yaşama: Modern yaşama geçişle birlikte çiftlerin her ikisinin de çalışması ve kariyer peşinde olması, ekonomik güçlükler, eğitim hayatının uzun sürmesi, çocuk büyütmeye hazır hissetmeme, aile işi şiddet, sağlık sorunları, alkol veya madde bağımlılığı gibi nedenlerle evlenme ve doğurganlık sayısında azalmalar görülmektedir. Modern doğum kontrol yöntemleri sayesinde de düşük doğurganlığı geçiş hızlanmaktadır.

Kentsel yaşam biçimi çekirdek aile yapısı gibi birlikte yaşamayı da desteklemektedir. Çiftlerin evliliğe uzak durması birlikte yaşamayı artırmakta bu durum aile kurumunun azalmasına neden olmaktadır. Öte yandan kırsal alanda resmi nikah olmadan yaşama da çeşitli hukuki sorunlara neden olmaktadır.

Özellikle kırsal alanda kadın toplumsal statüsünü evlilikle kazandığı için ayrılığa uzak durmaktadır.

Kadının uğrayacağı statü kaybı, erkeğin ekonomik gücüne bağımlılık, çocukların velayeti ve bakımı sorunları, baba ocağı tarafından kabul edilmeme, velayet, nafaka gibi hukuki haklardan mahrum olma gibi nedenler kadının kırsal alanda birlikte yaşamaya mahkum etmektedir.

Kadın İstihdamının Artması: Aile kurumunu etkileyen önemli gelişmelerden bir diğeri de kadınların işgücü piyasalarına katılımlarının artmasıdır.

Erkeğin ailenin geçimini sağladığı ataerkil yapı gereği geçmişte kadınlar daha ziyade evde bakım ve ev işleri ile ilgilenirken günümüzde tıpkı erkekler gibi işgücü piyasasında yer almaktadırlar.

Ancak kadınların iş gücüne katılımının önünde engeller bulunmaktadır. Çocuk bakımı, yaşlı veya engelli aile bireylerinin bakımı, ev işlerini üstlenme, düşük eğitim düzeyi nedeniyle kaliteli işlerde çalışamama, piyasa koşullarının kadın istihdamına uygun olmaması, mevzuattaki eksiklikler, kadını çalışmasına geleneksel olumsuz bakış açısı bu engellerden bazılarıdır (**Canel, 2012, Bayer, 2018**).

Çalışma hayatına eklenen bu sorumlulukların eklenmesi kadının yorgun, bitkin, halsiz, umutsuz, çocuklarına, eşine ve kendisine yeteri kadar zaman ayıramama, dinlenememe gibi sorunlara yol açmaktadır. Çalışma hayatı kadının evin gelir elde eden bireye dönüşmesini böylece para yönteminde aktif rol almasını sağlamıştır. Bu durum ise ataerkil baba otoritesinin zayıflamasına ve aile içinde çatışmalara neden olmaktadır.

Gebelik, Doğum, Çoğul Gebelik, Ölü Doğum, Ölüm: Ailenin fonksiyonlarından bir tanesi de cinsellik ve neslin devamını sağlayan çocuktur. Çocuk ailenin meyvesi olarak nitelendirilmektedir. Kimi zaman gebelik ve çocuk kriz nedeni olmaktadır.

Evlilik dışı gebelik, istenmeyen gebelik, çoğul gebelik ve doğacak çocukların bakımı endişesi, ailenin zaten kalabalık olması ve bir üyeye daha yetememe endişesi, eşlerden birinin gebeliğin sonlandırılmasını talep etmesi, gebelik sürecinde anne ve bebekte oluşan sağlık sorunları aile içi sorunlar arasındadır. Ayrıca beklenen bebeğin gebelikte veya doğum sonrasında kaybedilmesi öncelikle anne açısından ciddi bir travmadır. Aile üyelerinden birinin (**anne, baba, anneanne, dede vb.**) kaybı da derin üzüntü sebebidir.

Toplumsal Cinsiyet Roller ve Eşitsizliği: Toplumsal cinsiyet toplumun kadın ve erkek için belirlediği rol, görev, hak, sorumluluk ve davranışlardır. Toplumsal cinsiyet kültürler arası hatta alt kültürler arasında dahi farklılık gösterebilmektedir. Toplumun cinsiyete dayalı belirlediği roller bireyler tarafından öğrenilir ve yerine getirilir. Bu öğrenme kitle iletişim araçları, medya, aile, akraba ve arkadaşlar tarafından sağlanır.

Türk aile yapısı ataerkil olduğundan erkek işe giden, para kazanan ve ailede kararları veren konumdadır. Kadın emeği sömürülen, evinde oturan, çocuk bakımı ve işleri ile ilgilenen ve erkeğe itaat edendir. Kadın ekonomik, duygusal ve sosyal olarak erkeğe bağımlıdır.

Evlilik kurumu sayesinde bir varlığa sahiptir. Kadın erkek eşitsizliği ilkçağlardan beri süregelen ve ortaçağ Avrupasında da devam eden bir durumdur. Ortaçağda Avrupa'da erkeğin kararlarını başkaldıran kadınlar cadı olarak yakılmış ve hapsedilmiştir.

Göç: Göç ekonomik sıkıntılar, iş, doğal afet, savaş, karışıklık veya toplumsal baskı nedeniyle geçici veya daimi olarak bir yerden başka bir yere harekettir. Göç bireysel, toplumsal veya kitlesel olabilir. Göç ulusal veya uluslararası, gönüllü veya zorunlu olabilir.

Göç sonrası en büyük sorun dışlanma, yabancı düşmanlığı ve uyum sorunudur. Irkçılıktan daha kapsamlı bir kavram olan yabancı düşmanlığı göç edenler hakkında bilgi eksikliği veya çarpıtmalardan kaynaklanmaktadır (**Karaman ve Bulut, 2018**).

Göç edenin dışlanması istihdam olanakları, dil bilmeme, eğitim sistemine dahil olamama, ülkenin politik tutumları ve kültüründen de kaynaklanır. Göç temelde daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak için yapılır.

Öte yandan göç bireyler ve aileler için zorlu bir yaşamı da beraberinde getirir. Göç aile bağlarının kopması veya zayıflaması, işsizlik, uyum sorunları, sağlık sorunlarına da yol açar. Özellikle çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olan göç çocuklarda sigara, alkol ve madde kullanımı, hırsızlık, eğitim alamama, akran ayrımcılığı gibi olumsuz davranışlara yönelmeye sebep olur.

Yaşlılık, Yaşlı ve Engelli Bakım Sorunları: Yaşlılık fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan kayıpların yaşandığı aile yaşam döngüsünün son aşamasıdır. Bu dönem sağlık sorunlarının ve hastalıklarının arttığı dönemdir. Vücutta deformasyon ve fonksiyonlarda kayıplar oluşur.

Hafıza kaybı, demans, Alzheimer gibi hastalıklar ortaya çıkar. Yaşlılık döneminde kırılabilirlik, depresyon, karamsarlık artar. Yaşlı hastalık ve ölüm kaygısı içindedir. Teknoloji, bilim, tıp ve sağlık alanındaki gelişmeler sayesinde yaşlı nüfus oranı ve yaşam ömrü giderek artmaktadır. TÜİK verilerine göre ülkemizde her on kişiden biri yaşlıdır. 2050 yılında ise her 5 kişiden 1'inin yaşlı olacağı tahmin edilmektedir (**TÜİK, 2023**).

Yaşlılık yetişkin bireylerin evlilik, eğitim ya da iş nedeniyle evden ayrıldığı, eşlerden birinin vefat ettiği ve böylece yalnızlığın da arttığı bir dönemdir. Yaşlılık aynı zamanda emeklilik dönemidir. Emeklilik aktif işgücünden ayrılarak hem sosyal hem de ekonomik açıdan kayıplara neden olur.

Rol ve statüsünü kaybeden yaşlının itibar ve saygınlığı da azalır. Emeklilik ile düşen gelir miktarı sağlık giderleri nedeniyle iyice azalmaktadır. Sigortası olmadan çalışan bireyler yaşlılık nedeniyle işlerini yapamaması durumunda tamamen gelirsiz kalmaktadırlar.

Modern kent yaşamıyla birlikte çekirdek aileler artmıştır. Aile kurumunda eşlerin iş, çocuk bakımı ve ev işleri gibi sorumluluklarına bir de yaşlı ve engelli bakım sorumluluğu eklenmektedir.

Ailelerin bu sorunların üstesinden gelememesi bakım hizmetinin dışardan alınmasını zorunlu kılmaktadır. Yaşlı ve engelli bakım ve rehabilitasyon merkezleri, gündüz bakım evleri veya belediyeler gibi kuruluşlar yaşlı ve engelli bakım hizmeti vermekte ancak kimi zaman bakım hizmetinde yaşlı-engelli ve/veya ailesi açısından sorunlar yaşanmaktadır.

Bakımın kurumda verilmesindeki sorunlar arasında bakım maliyetlerinin yüksek olması, kurumda yer bulunmaması, kurum personelinin kötü muamelesi, yaşlı veya engellinin evindeki konforu hissedememesi, mahremiyet sorunu, aile bireyleri ile iletişime geçememe, terk edilmişlik ve yalnızlık hissi, yaş ya da engelin yüksek olması sayılabilir.

Evde bakım hizmetini bakım verenin yaşı, cinsiyeti, etnik kökeni, inancı, eğitimi, sağlık durumu, yaşının ileri olması, bakım verdiği kişiden şiddet görme, bakım veren aile üyesi ise işinden ayrılmak zorunda kalması ve buna bağlı olarak sosyo-ekonomi kayıpların olması, evde başka bakıma muhtaç kişilerin varlığı etkilemektedir. Bakım veren tüm bu zorluklar nedeniyle psikolojik veya fiziksel sorunlar yaşayabilir. Halsizlik, yorgunluk, uykusuzluk, bitkinlik ve pek çok sağlık sorunları oluşabilir. Ayrıca evde bakım hizmetinde oluşan tıbbi atıklar ve dezenfeksiyon da önemli sorunlar arasındadır (**Çavuş, 2013; Aybars, 2019; Balaban, 2021**).

Teknolojinin ilerlemesi hayatı kolaylaştıran bir unsurdur. Özellikle yaşlı ve engelli bireyler için tasarlanan aktif yaşama katılımı sağlayan ürünler daha da önemlidir. Ancak bireylerin engeli ve konforu için dizayn edilen bu ürünlerin pahalı olması, erişim zorluğu, üründen haberdar olmamak, ürünün kullanımının karmaşıklığı bireyin ürünü alıp kullanmasını zorlaştırmaktadır.

Aile İçi Sosyo-Ekonomik Sorunlar: Aile varlığını devam ettirmek için ekonomik

ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Ataerkil Türk aile sisteminde evin geçimi baba tarafından karşılanmaktadır. Kadın daha çok ev işleri ve çocuk bakımını üstlenmekte ve çalışma hayatından uzaklaştırılmaktadır. Ancak sanayi toplumunun gelmesi ile birlikte kadın istihdamı da artmaktadır.

Para yönteminde söz sahibi olan kadın erkek egemenliğini tehdit edici unsur olarak ailede çatışma nedeni olmaktadır. Ailenin ekonomik durumu işi, gelir düzeyi ve çalışma koşulları ailenin yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir (*Durğun, 2016*).

Aile üyeleri kimi zaman işsizlikle mücadele etmekte, zor, kötü koşulları bulunan ve düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Türkiye’de sanayileşmeye geçiş ile birlikte üretimde ciddi bir değişiklik olmamasına rağmen tarımdan hizmet sektörüne doğru gerçekleşen kayma yapısal anlamda ekonomik sorunları da beraberinde getirmiştir.

Hızlı nüfus artışı, bölgeler arası gelişmişlik farkı, işgücü maliyeti gibi nedenler kayıt dışı istihdamı artırmış, düşük gelirden çalışan merdiven altı işçi ordusu ortaya çıkmıştır. Ailede çocuk sayısının çok olması, sağlık harcamalarının yüksek olması, giderinin gelir miktarından fazla olması gibi nedenler ekonomik sorunlara neden olmaktadır.

Ekonomik sorunlar evlenmeyi, çocuk yapmayı ertelemeye neden olmaktadır. Ekonomik açıdan kendine yetemeyen bazı aileler büyüklerinin yanına taşınmak zorunda kalmaktadır. Bu durum beraberine pek çok soruna da neden olmaktadır. Aile içindeki gelir seviyesinin düşük olması temel ihtiyaçların karşılanmasında sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Çocuklar beslenme ve eğitim masraflarının karşılanamaması nedeniyle erken yaşta çalışma hayatına girmek zorunda bırakılmaktadır.

Gelirin aile gereksinimlerini karşılamaya yetmemesi mutsuzluk, umutsuzluk, gelecek kaygısı, depresyon ve tükenmişlik hissi, aile içi şiddet, suça yatkınlık, madde kullanımı hatta intihara varan yıkıcı etkilere sahiptir. Ekonomik sorunlar gelecek kaygısı ve güvensizliğe neden olmaktadır.

Aile üyelerinin para yöntemi konusunda bilgi ve beceriye sahip olmaması da ekonomik sorunlara neden olur. Hedonik tüketim, aşırı ve bilinçsiz harcama, yüksek miktarda kredi çekme, borsa, lüks tüketim gelir seviyesi yüksek olsa da kazancın tükenmesine neden olur. Ekonomik sorunlar eşler arasındaki uyumu bozar. Sosyo-kültürel seviyesi düşük toplumlarda şiddeti artırır, ailenin güvenliğini tehlikeye atar (*Ayberk, 2020*).

Ekonomik yoksunluk nedeniyle aile içi şiddet, huzursuzluk, sağlık sorunları, madde kullanımı ve intihara varan olumsuz sonuçlar yaşanmaktadır.

Cinsel Problemler: Sağlıklı aile işlevlerini düzgün bir şekilde yerine getiren ailedir. Aile fonksiyonlarında meydana gelen aksaklıklar nedeniyle sorunlar ortaya çıkmaktadır. Cinsellik de aile kurumunun temel işlevlerinden birisidir. Eşler arasındaki cinsel sorunlar fiziksel ya da psikolojik kaynaklara dayanmaktadır.

Eşlerin birbirine sevgi, saygı ve sıcaklığının azalması, aldatma, statü ve rol çatışmaları, şiddet, eşler arası iletişim sorunları, cinsel işlev bozuklukları gibi nedenlerle eşler arasında cinsel problemler ve çatışmalar görülmektedir. Bu durum aile bağlarını zayıflatmaktadır.

Çevre Sorunları: Küreselleşme, sanayileşme ve modern yaşam 1990’lı yılların başından itibaren hızla devam etmektedir. Bu aktörler küresel ısınmaya, hava ve su kirliliğine, nükleer ve kimyasal atıklara, kuraklık, sel, tsunami gibi doğal afetlere, bioçeşitliliğin azalmasına, asit yağmurları, deniz, göl, akarsu ve yeraltı sularının kirlenmesine, ozon tabakasının incelmeye neden olmaktadır.

Çevre sorunları kıtlık, açlık, kuraklık, çölleşme, tarım arazilerinin yok olması, su kavgaları, göç,

hastalık gibi olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Sağlıksız içme suyu ve sanitasyon sorunu, çevre kirliliği bulaşıcı hastalıklara davetiye çıkarmış salgın hastalıklar baş göstermiştir.

Önemli çevre sorunlarından bir diğeri de toprak erezyonu ve ormanların tahribatıdır. Bununla birlikte düzensiz şehirleşme, çarpık kentleşme, kıyıların bozulması da önemli diğere çevre sorunlarındandır.

Bilinçsiz tüketim: İnsan yaşamak için temel ihtiyaçlarını gidermek zorundadır. Bu da tüketimi zorunlu kılan bir durumdur. Ancak tüketimin gereksiz, aşırı, çevreye zarar verici, hedonik boyutta olması da bir sorundur. Tüketimin etik, sosyal sorumluluk, çevreci ve sade boyutları vardır. Etik tüketim düşük ücrette kötü çalışma koşullarına, çocuk işçi çalıştırılmasına işçi sağlığı ve iş güvenliğini göz ardı edip emeği sömürmeye karşı durmaktır.

Etik tüketim alternatifler arasında seçim yapma özgürlüğü olup bu özgürlüğü topluma ve diğere canlılara zarar vermeyen ürünlerde kullanmayı tercih etmektir.

Sosyal sorumlu boyutta kişi tüketimin toplumun üzerindeki etkilerini hesap eder. Çevre bilinci ise hava, su, deniz, akarsu, göl ve tüm diğere canlıların duyarlılığına sahip olmaktır. Sade tüketim ise bireyin gönüllü olarak daha az ürün satın alması ve böylece ekolojik dengeye katkıda bulunması demektir.

Tüketen birey çevreye, tarihsel doğaya, doğal yaşam kaynaklarına, çevresel olaylara duyarlı olmalıdır. Bilinçsiz ve aşırı tüketim doğal kaynakların, ormanların, tarım arazilerinin, canlı türlerinin yok olmasına neden olur. Hem insan sağlığını hem de ekolojik dengeyi olumsuz etkiler.

Teknoloji, Medya ve Kitle İletişim Araçları: Gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçları hayatı kolaylaştırmaktadır. Teknoloji sayesinde temizlik ürünleri, ulaşım olanakları, ev ve konut tipleri, sağlık ve tedavi hizmetleri gibi pek çok konuda ilerlemeler sağlanmıştır.

Ancak teknolojinin imkanlarından faydalanamamak veya yanlış kullanmak çeşitli sorunlar doğurmuştur.

İnternet, kitle iletişim araçları, medya, cep telefonları ve bilgisayarlar sanal alemler yaratmış ve kitleleri peşinden sürüklemiştir.

Aile bireyleri birbiriyle iletişim kuramaz hale gelmiş, (**Bayer, 2018**) bireyler aynı evin içinde farklı dünyalarda yaşar olmuşlardır. İnternet kullanımı gençlerin eğitimden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Sosyal faaliyetler azalmış, sosyal izolasyon, zorbalık, nefret söylemleri, agresif ve saldırgan davranışlar sergileme, değerlerin değişmesi kitlesel boyutlara ulaşmıştır.

Kitle iletişim araçları ve medya kullandığı semboller ve imgeler yoluyla toplumu tüketime teşvik eder hale gelmiştir. Tüketici eğilimlerini ve alışkanlıklarını belirleyen medya ve iletişim kanalları moda, cazibeli ürün, promosyon gibi yollarla tüketim kültürü oluşturmuştur (**Bozatay, 2020**).

Küreselleşme: Sanayi ve teknolojiye ilerlemeler dünya ülkelerini geliştirmiş, gelişmekte olan ve geri kalmış devletlere bölmüştür. Üretimde radikal değişiklikler ile artan küreselleşme siyasi alanda da varlığını göstermektedir.

Ulus devlet yapısı giderek zayıflamakta, geleneksel iç ve dış politikalar ayırımını kaybetmektedir.

Gelişmiş ülkeler dünya ticaretini, mali ve para piyasalarını elinde tutmaktadır. Bu durum az gelişmiş devletlerin güvenliğine zarar vermektedir. Ekonomilerinin çökmesine, gelişmiş ülkelere mahkum olmaya neden olmaktadır.

Askeri, teknolojik ve ekonomik bakımdan güçlü ülkelerin varlığı terör eylemlerinin artmasına, yönetimlerin kötüleşmesine, sınıraşırı organize suçlara, insan ticaretine, göçe, uyuşturucu ticaretine ve kara para aklama sorunlarına yol açmaktadır.

Küreselleşme ile çok hızlı toplumlar arası etkileşim küresel kültürü oluşturmuştur. Küresel kültür toplumsal ayrışma ve çatışmayla sonuçlanmaktadır.

Küreselleşme ile göçler artmış, gidilen ülkelerde ucuz ve merdiven altı işçi çalıştırılması yoksulluk, çocuk işçi, ucuz işçi, şiddet, huzursuzluk gibi olaylarda artışlar meydana gelmiştir.

Küreselleşme sonucu belirsizlik, güvensizlik, emniyetsizlik sorunları ortaya çıkmıştır.

Çözüm Önerileri

Aile yapısını tehdit eden unsurlar (**şiddet, uyuşturucu, yoksulluk, boşanma**) kamu ve sivil toplum kuruluşları desteği ile çözülmeli, aile içi sorunların yapıcı, akılcı ve uyumlu çözümü için aile içi iletişim sağlanmalı, aile danışma merkezleri ve çalışanlarının sayısı ülke genelinde artırılmalıdır.

Aile yaşam dönemleri belirlenip her dönemin sorunları tespit edilmeli, bu sorunların kolay atlatılması için çözümler geliştirilmeli, aileler aile yaşam dönemleri ve olağan sorunları hakkında bilgilendirilmelidir.

Ailelerin ve dezavantajlı aile üyelerinin yaşam kalitelerini arttıracak serbest zamanların, ilgi alanlarına uygun, yaratıcı, üretici ve doyum sağlayıcı faaliyetlerle değerlendirilmesini sağlayacak toplumsal olanaklar oluşturulmalı ve mevcut olanlar artırılmalıdır.

Ailelerin istismar konularında bilgilendirilerek farkındalıklarının artırılması, istismarı önleyici yasal düzenlemelerin yapılmalı, yaşlı, çocuk, kadın ve engelli istismar veri tabanı oluşturulmalıdır.

Tek ebeveynli ailelere ekonomik, sosyal ve psikolojik destekler sağlanmalı, vergi indirimleri uygulanmalı, tek ebeveynin istihdamı sağlanmalı, esnek mesai, yarım mesai, izin politikaları, ücretsiz çocuk bakım hizmetleri ile aileye uyumlu işyeri politikaları uygulanmalıdır.

Erken evliliğin önüne geçilmeli, doğru eş seçimi, çocuk planlama, aile içi huzur, güven ve mutluluk için evlilik öncesi bireyler bilgilendirilmelidir.

Ebeveynlerin adil, içten, sevgi ve merhamet duygularıyla çocuk yetiştirmeleri için eğitici, bilgilendirici programlar düzenlenmeli bu bağlamda medyanın güçlü etkisi kullanılmalıdır.

Çocuk, ergen ve gençlerin eğitimi devlet güvencesinde olmalı, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Okul ve öğretmen sayıları ülke çapında artırılmalı, kaliteli eğitimler az sayıda öğrenci sınıflarında interaktif olarak verilmelidir.

Okul bir yaşam merkezi olmalı, çocukların bilim, teknoloji, kültür, sanat, spor, oyun, ders gibi tüm ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikleri barındırılmalıdır.

Medya, üniversite, din görevlileri işbirliği ile aile kurumunu destekleyen politikalar geliştirmeli ve hayata geçirilmelidir bu hususta medyanın etkileyici gücü kullanılmalıdır.

Geleneksel kadın erkek rollerine karşı eşitlikçi yaklaşımın sosyal, ekonomik, siyasal alanda benimsenmesi ve eğitim yoluyla tüm nesillere öğretilmesi sağlanmalıdır.

Kadın bakış açısına sahip ve kadınların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok amaçlı girişimler yapılmalı ve kadın kooperatifler kurulmalıdır.

Ulusal ve uluslararası fonlarla yoksul aileler desteklenmeli, aile politikaları oluşturulmalıdır.

Göç nedeniyle oluşan uyum sorunları için aile bireyleri için sosyal programlar uygulanmalıdır.

Engellilikte fırsat eşitliği sağlanmalı, bu bağlamda ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler getirilmeli, engelli ve yaşlılar psikolojik ve fiziksel bakımdan desteklenmeli, bakım hizmetleri iyileştirilmeli ve yaygınlaştırılmalı, yaşlı ve engelli sorunları için sosyal hizmet kuruluşları tarafından danışmanlık hizmetleri verilmeli, istihdam olanakları sağlanmalı, engelli ve yaşlı erişimine uygun çevre ve konut düzenlemeleri yapılmalıdır.

Yaşlı Çocuk ve yaşlı bakım merkezleri işbirliği sağlanarak kuşaklararası iletişim sağlanmalıdır.

Türkiye sosyal, kültürel, ekonomik, turizm kaynakları bakımından bölgelere ayrılmalı, yöresel gelir dengesizliği ve göçleri engellemek için kamu ve özel yatırımlar ülke genelinde yaygınlaştırılmalı ve teşvik edilmeli, ekonomide geri kalmış bölgeler cazibe merkezine dönüştürülmelidir.

Düzenli kentleşme sağlanmalı, işsizlik, suç ve terör eylemlerinin önüne geçilmelidir.

Mesleki eğitim kursları ve eğitim kurumları ülke genelinde yaygınlaştırılmalı ve teşvik edilmeli bu sayede kadın, yaşlı, engelli ve gençlerin istihdamı teşvik edilmelidir.

Yeşil ekonomiye geçilerek kaynaklar en az zararlı en çok faydalı şekilde tüketilmelidir.

Küresel kurumlar tarafından (**BM, OECD, İMF, Dünya Bankası**) çevre dostu ekonomik ve hukuki politikalar ve çözümler getirilmeli, **ARGE** çalışmaları yapılmalıdır.

Üretim ve tüketimin en düşük seviyeye gelmesi için bilinçli üretim ve tüketim politikaları oluşturulmalıdır.

Örgün ve yaygın eğitim ile tüm yaş gruplarına okullar, üniversiteler, medya ve kitle iletişim araçları kanalıyla çevre konusunda bilgilendirme, bilinçlendirme, uyarma, geliştirme ve koruma eğitimleri verilmelidir.

Sürdürülebilir kalkınma ve çevre politikaları geliştirilmelidir.

Enerji tasarrufu yapılmalı, sürdürülebilir kalkınma ve çevre politikaları oluşturulmalı, koruyarak kullanma, geliştirerek koruma ilkesi benimsenmeli, atıklar azaltılmalı, kaynaklar geri dönüştürülmelidir.

Tüketici olarak aileler eğitilmeli, bilgilendirilmeli, aydınlatılmalı, tüketimde güvenlik sağlanmalı, finansal okuryazarlık öğretilmelidir.

Kaynakça

Aybars, H. (2019). Türkiye'de ve Dünya'da Evde Bakım Hizmetleri Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

Ayberk, Y. (2020). Değişen Aile Yapısında Aile Sorunlarının ve Aile Aidietinin İncelenmesi (Cizre Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Balaban, B.B. (2021). Evde Bakım Hizmeti Veren Hasta Yakınlarının Bakım Yükü ve Bunu

Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Bayer, A. (2018). Ailede Yaşanan Anlaşmazlıklar ve Çözüm Önerileri. Antakiyat, 1(2), 215-234. Medya

Boylu, A. A., ve Öztop, H. (2013). Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Sosyoekonomi, 19(19).

Bozatay, Ş. A. (2020). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı Üzerine Yazılar. Detay Yayıncılık, Ankara.

Canel, A. N. (2012). Evlilik ve Aile Hayatı. Marriage And Family Life. İstanbul, Turkey: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Çavuş, F.Ö (2013). Yaşlılara Yönelik Evde Bakım Hizmetlerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Durğun, A. (2016). Aile İçi Problemler ve Çözüm Önerileri. Mehiv Aile Dergisi, 3(1), 83-95.

Gökçe, B. (1991). Çocuk Kişiliğinin Gelişiminde Aile, Okul Ve Dış Çevrenin Rolü. Aile Yazıları, 3, 15-21.

Güngör, A. (2023). Tek Ebeveynli Aileler: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 23(58), 129-155.

Gürsu, O. (2015). Değişen Dünyada Aile ve Psikolojik Problemler. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17(1), 99-130.

Güven, S. (1991). Aile Yaşam Dönemleri ve Özelliklerinin Ev İdaresi İlkeleri Yönünden İncelenmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İbrahim, K. I. R. (2006). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(36), 381-404.

Karaman, H. B., ve Bulut, S. (2018). Göçmen Çocuk ve Ergenlerin Eğitim Engelleri, Psikolojik Sorunları Ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 393-412.

Karslı, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası. Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi, 1(1), 1-14.

Kasapoğlu, A., ve Karkıner, N. (2011). Aile Sosyolojisi. TC Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Könezoğlu, B. (2006). Aile ve Ailenin Korunması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Omay, U. Türkiye'nin Toplumsal Yapısı.

Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 14(14), 7-32.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE OKUL SOSYAL HİZMETİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Halil ÇEVİK*

1. Giriş

Sosyal hizmet, bireylerin güçlü yönlerini keşfederek, sosyal destek sistemleriyle birlikte refahlarının yükseltmesini, var olan problemlerinin çözülmesini, topluma yeniden entegre olmasını amaçlayan ve belirlenen hedeflere ulaşabilmek adına kendine has uygulama yöntem ve teknikleri bulunan bir disiplin anlayışıdır.

Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu' na göre (2014) sosyal hizmet mesleği; sosyal değişimi, gelişimi, sosyal uyumu, bireylerin güçlendirilmesini ve özgürleşmesini amaçlayan akademik bir bilimdir. Sosyal hizmet mesleğinin temellerinde, sosyal adaleti sağlamak, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri yer almaktadır. Sosyal hizmet mesleği sosyal bilimler, beşeri bilimler ve yerel bilgilerden yararlanarak bireylerin refahını artırmak amacıyla, kişilerin yaşamlarında tek başına üstesinden gelemedikleri konularda insanları ve örgütleri bir araya getirerek bu sorunları çözmeyi hedeflemektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin bir uzmanlık alanı olarak ortaya çıkan okul sosyal hizmeti kavramı ise Duman'a (2000) göre öğrencilerin okula adaptasyonunu sağlama konusunda destek olan, okulun, ailelerin ve toplumsal güçlerinde bu yönde kullanılmasını organize eden, öğrenciler, öğretmenler ve ailelerle ilişki kuran, devamsızlık sorunları, saldırganlık, diretme ve baş kaldırma davranışında bulunma gibi sosyal duygusal, fiziksel ya da ekonomik nedenlerden kaynaklı ortaya çıkan çok boyutlu sorunlarla ilgilenen ve bu sorunların çözülmesini amaçlayan hizmetler bütünüdür. Temelde okul sosyal hizmeti, öğrencilerin akademik potansiyellerine erişmelerine yardımcı olurken bu süreçte sağlıklarını ve esenliklerini geliştirmeyi ve sürdürmeyi amaçlayan, öğrencilerin psikososyal işlevleriyle ilgilenen özel bir sosyal hizmet alanıdır.

Bir başka tanıma göre okul sosyal hizmeti, fiziksel ya da zihinsel engeli olan, sağlık sorunları bulunan, madde kullanan, hamilelik yaşayan, istismara uğrayan, öğrencilerin okul ortamına yeniden uyumunu hedefleyen; aile içi şiddet, boşanma, ayrımcılık, zorbalık gibi eğitim almaya

*Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Öğrencisi, halilcevik174@gmail.com>

yönelik engelleri ortadan kaldırmak amacıyla öğrenciler, aileler ve okul personellerine yönelik uygulanan disiplin yöntemidir (**Huxtable, 2022**).

Belirtildiği üzere madde kullanımı, davranış bozuklukları ve aile içi çatışmalar öğrencilerin hemen her gün karşılaştıkları pek çok sorun arasında yer almaktadır. Karşılaşılan bu tür zorluklar okul başarısını tehdit eder ve öğrencilerin refahını olumsuz yönde etkiler. Sosyal hizmet müdahalelerinin okul sistemi içerisinde hayata geçirilmesiyle ortaya çıkan okul sosyal hizmeti, tanımlardan da anlaşılacağı üzere; eğitim almaya yönelik sorunların çözülmesi amacıyla başta öğrenciler, aileler, öğretmenler, okul yönetimi ile ortak çalışmalar yürüterek, öğrencilerin eğitime katılımını ve eğitimden sağlanan faydanın artırılmasını amaçlayan çalışmalar bütünüdür. Bu çalışmalar ülkelerin sosyo-kültürel özellikleri, mevcut yasal düzenlemeleri, ekonomik düzeyleri ve günün koşullarına göre farklılık göstermektedir.

2. Okul Sosyal Hizmet Uzmanının Görev Ve Roller

Çocukların ve gençlerin eğitim ve öğretim görmek amacıyla zamanlarının büyük bölümlerini geçirdikleri okullar, bireylerin gelecek yaşantısını şekillendirmede önemli bir yere sahiptir. Farklı nedenlerle ortaya çıkan davranış problemleri ya da eğitimde yaşanan başarısızlık durumu, uzun vadede hem bireyleri hem de toplumu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sorunların çok boyutluluğu öğrencilerin var olan problemlerinin derinlemesine değerlendirilerek olası çözüm yöntemlerinin bulunması için uygun profesyonellerden destek alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu profesyonellerden biride okul sosyal hizmet uzmanlarıdır (**Akyüz, 2018**). Okul sosyal hizmet uzmanı, sosyal hizmet bilgi ve becerilerini kullanarak okulun genel organizasyonuna ve yapısına uygun bir hizmet sunma yöntemi geliştirmelidir. Yapılan bu hizmet, diğer okul personelleri tarafından okulun temel amacına katkıda bulunan bir hizmet olarak kabul edilebilmesi için hizmet ve katkıları açıkça tanımlanmalı ve sınırları belirtilmelidir.

Okul sosyal hizmet uzmanları yapacağı çalışmaları belirli değerler çerçevesinde gerçekleştirmelidirler.

Bu değerleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Her öğrenci benzersizdir ve bağımsız bir birey olarak değerlendirilir.
- Her öğrencinin öğrenme sürecine katılmasına izin verilmelidir.
- Bireysel farklılıklar kabul edilmelidir ve eğitim desteğiyle öğrencilerin hedeflerine rehberlik edilmelidir.
- Irkı, dili, dini ve sosyoekonomik özellikleri ne olursa olsun her çocuğun okulda eşit muamele görme hakkı vardır (**Allen-Meares, 2006**).

Okullarda görev alan sosyal hizmet uzmanları bulunduğu çalışma ortamı sebebiyle farklı kültürden, ırktan, dinden ve lisandan olan müracaatçı kitlesi ile çalışırken bireyler arasında herhangi bir ayrımcılığa ve dışlanmaya mahal vermeksizin, eşitlik ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla çalışmalar yürütür (**Kalkan, 2019**).

Bununla birlikte uzmanlar öğrencilerin daha iyi bir ortamda eğitim almasını engelleyen ailevi ve toplumsal etkileri tespit etmek, bu etkileri ortadan kaldırmak ya da çözmek için çaba harcamaktadırlar. Okul sosyal hizmet uzmanı bir danışman, vaka yöneticisi ve savunucu olmanın yanı sıra öğrencilerin okulu, evi ve sosyal çevresi arasında hayati bir bağlantı görevi görmektedir.

Öğrencilerin karşılaştığı psikososyal sorunlardan olan şiddet, madde bağımlılığı, ihmal ve istismar, yabancı düşmanlığı, evsizlik ya da sokakta çalıştırılma sorunları okul sosyal hizmet uzmanları tarafından çalışmalar yürütülen alanlar olarak sıralanabilir (*Dikmen,2021*).

Bu görevleri yürütürken okul sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet mesleğinin de doğasında bulunan rolleri üstlenmektedir.

Bu roller;

- **Klinik uzman:** Öğrenciler için bireysel ve grup danışmanlığı ve terapötik müdahaleler yapmak,
- **Eğitimci/Danışman:** Eğitim ve kariyer için bilgi sağlanmak, sosyal beceriler, öğrenme stratejileri, iletişim eğitimi, çeşitli önleme eğitimi vermek,
- **Aracı / irtibat kurma:** Öğrencilerin ve ailelerin ihtiyaç duyduğu kaynakları bulma ve bu kaynaklarla müracaatçıları bir araya getirme,
- **Arabulucu:** Öğrenci ve çevre arasındaki problem çözme sürecini koordine etmek ve aracılık etmek,
- **Savunucu:** Öğrencilerin ve ailelerinin insan haklarını sağlamak, bunun için savunuculuk yapmak,
- **Kaynak geliştirici:** Öğrenciler, aileler ve okullar için ihtiyaç duyulan topluluk kaynaklarını, geliştirmek, keşfetmek ve teşvik etmek,
- **İşbirlikçi:** Öğrencilerin refahını sağlamak amacıyla öğretmenler, çeşitli uzmanlar ve ilgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde çalışmak,
- **Araştırmacı:** Bilgi toplamak ve etkililik araştırması yoluyla etkili refah hizmetleri sağlamak,
- **Politika Yapıcı:** Öğrenci refahını artırmak için çeşitli düzeylerde önerilerle politikalara katılım sağlamak (*Kore Okul Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 2023*)

Sosyal hizmet uzmanları okul sosyal hizmeti birimlerinde üstlendiği rol ve sorumluluklar ile çok boyutlu düzeylerde gelişen sorunlara müdahale etme konusunda önemli bir işleve sahiptir.

Okul sosyal hizmeti mikro, mezzo ve makro boyutlarda yürüttüğü müdahaleler ile öğrencilerin eğitim almaya yönelik sorunlarına kalıcı çözümler bulmak amacıyla hareket etmekte ve toplumsal refahı sağlamayı amaçlamaktadır.

3. Okul Sosyal Hizmetinin Tarihi ve Dünyadaki Mevcut Durumu

Okul sosyal hizmetinin dünyadaki tarihine bakıldığında, ilk olarak 20. yüzyılın başlarında Amerika'da uygulanmaya başlayan okulda devam zorunluluğu hareketi ile birlikte 1906 yılında okul sosyal hizmetine yönelik özel çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Okula devamın takip edilmesi gerekliliği, farklı yaşam tarzından veya sosyo-kültürel ve ekonomik çevrelerden gelen öğrencilerin sorunlarına değinerek çözüm bulma sürecini başlatmıştır. Bu sorunların nedenleri tespit edilerek çözüm bulunması amacıyla ailelere hane ziyaretleri yapılmaya başlanmıştır.

Öğretmenler tarafından yapılmaya başlayan bu hane ziyaretleri, geçen süreçte sosyal hizmet uzmanlarınca yürütülmüş ve yapılan ziyaretler 1923 yılında yürürlüğe giren yasal düzenlemeyle çocukların suçtan uzak tutulması fikrini de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Okula devam anlayışından hareketle başlayan okul sosyal hizmeti uygulamaları, devamsızlığı etkileyen ekonomik güçlük, sağlık sorunu, çalıştırılmak, ihmale ya da istismara maruz kalmak gibi sosyal faktörler üzerinde çalışmalar yürütürken, ilerleyen süreçte bu sorunlara etki eden duygusal ve davranışsal faktörler üzerine de eğilmeye başlamıştır (**Duman ve Ark, 2014**).

Farklı ülkelerin kültürel öğeleri, zorunlulukları ve gereksinimlerine göre şekillenen okul sosyal hizmeti, **ABD**'de "**Ziyaretçi Öğretmen**" İngiltere'de "**Okula Devam Memuru**" olarak ifade edilen görevlilerce yürütülmeye başlanmışken zamanla "**Eğitim Sosyal Hizmet Uzmanı**" ya da "**Okul Sosyal Hizmet Uzmanı**" ifadesini alan uzmanlarca yürütülmeye devam etmiştir(**Nadir ve Aktan, 2015**).

Ülkeler bazından değişen unvanlar, farklılaşan görev ve misyonlar okul sosyal hizmeti alanındaki uygulamaları geliştirmiş ve diğer ülkelerin bu noktada gelişmesine yol göstermiştir. Bu bağlamda Türkiye'de okul sosyal hizmetine yönelik girişimlere değinmeden önce ülkeler bazında okul sosyal hizmetinin hangi aşamalardan geçtiğine göz atmak yerinde olacaktır. Amerika Birleşik Devletleri'nde zorunlu eğitim başlangıcı üzerinden aile ve okul arasındaki ilişkiyi sağlayan ziyaretçi öğretmenler okul sosyal hizmetinin temellerini atmış, ekonomik krizler, okula devam zorunluluğu, çocuk işçiliği ve benzeri dönemin getirdiği şartlara göre hizmet sunma felsefesi ile hareket eden okul sosyal hizmeti **ABD** genelinde yaklaşık 37.000 okul sosyal hizmet uzmanı tarafından uygulanan bir hizmet olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca **ABD** de 1943 yılında temelleri atılan Uluslararası Ziyaretçi Öğretmenler Birliği (**NAWT**) okul sosyal hizmeti çerçevesinde örgütlenmenin gerekliliğini ortaya koyarak Ulusal Okul Sosyal Hizmet Uzmanları Birliğinin (**NASSW**) temellerinin atılmasını sağlamıştır. (**Babahanoğlu ve Başer,2017**)

Okul sosyal hizmetinde öncü ülkelerden biri olan İngiltere'de ise bu alanda çalışmalar 20.yy başlarında **ABD**'ye benzer şekilde öğrencilerin devamsızlığını engellemek adına okula devam memurlarınca yürütülmeye başlanmıştır. Sosyal Hizmet Uzmanları Ulusal Birliği ve Eğitim Refahı Yönetim Birliği isimindeki iki farklı mesleki örgüt ile mesleki standart ve uygulamalar geliştirilmektedir. İngiltere'de 2010 yılında okul alanında çalışmak üzere 2214 okul sosyal hizmet uzmanının göreve alındığı bilinmektedir (**Huxtable, 2022; Kalkan,2019**).

İskandinav ülkelerinde okul sosyal hizmeti, 1940 ve 1970 li yıllar arasında gelişme göstermiştir. Diğer ülkelere farklı olarak okula devam ekseninden ziyade, öğrencilerin sosyal risklere karşı korunmasını amaçlayan önleme çalışmaları yürütmeye, böylece öğrencilerin kapasitelerine ulaşmalarını sağlamaya odaklanmıştır. Sosyal hizmet hedefleri yanında rehberlik ve danışmanlık hizmetleri de okul sosyal hizmetinin uygulama alanında yer almaktadır. Bir başka Avrupa ülkesi olan Almanya'da sosyal pedagojinin bir kolu olarak 1970'li yıllarda ortaya çıkmaya başlayan okul sosyal hizmeti, ilk dönemleri itibariyle ekonomik sorun yaşayan ve toplum tarafından farklı görülen, ötekileştirilen kesimler üzerine eğilmekte iken, günümüzde hem sosyal pedagoji hem de sosyal hizmet alanlarına giren uygulamaları yürütmektedir. Almanya'da eyaletler arası okul sosyal hizmet uzmanı sayısı değişmekle birlikte örgütlü bir yapı bulunmaktadır (**Huxtable, 2022; Nadir, 2015; Kalkan, 2019**).

Dünyada en fazla nüfusa sahip ülkelerden biri olan Hindistan da ise okul sosyal hizmeti 21. yy' da Hindistan Hükümeti tarafından resmen tanınmıştır. Carl Rogers'ın geliştirmiş olduğu birey merkezli yaklaşımına dayanan Amerikan okul danışmanlığı modeli benimsenerek 1970'lerden itibaren, okul sosyal hizmet uzmanları Hindistan'da bulunan seçkin okullarda uygulamalarına başlamışlardır. Orta Öğretim Merkez Kurulu (**CBSE**) sosyal hizmet uzmanlarından "**Sağlık ve Sıhhat Öğretmenleri**" olarak söz ederken, Entegre Çocuk Koruma Programı(**ICPS**) "**Okul**

Sosyal Hizmet Uzmanı” ya da **“Okul Danışmanı”** olarak ifade etmektedir. Hindistan’ın en büyük şehirlerinden biri olan Kerala’da **ICPS** kapsamında başlatılan psiko-sosyal destek hizmet planı; Çocuk Gelişim Merkezinin (**CDC**) rehberliğinde, profesyonel hizmetleri sağlamak üzere 800 okul sosyal hizmet uzmanı ile sözleşme imzalayarak çalışmalarına başlamıştır. Ancak bu hizmet yalnızca genç kızlarla sınırlıdır ve erkek bireyler programa erişim konusunda eşit haklardan mahrum bırakılmaktadır (*Wikipedia, 2023*).

4. Türkiyede Okul Sosyal Hizmeti

Dünyada 1900’lerin başından itibaren gelişim göstermeye başlayan okul sosyal hizmetinin ülkemizdeki temelleri 1961 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde oluşturulan ve üniversite öğrencilerine hizmet vermek amacıyla kurulan mediko-sosyal servislerde psikiyatrist ve psikologlara eşlik eden sosyal hizmet uzmanlarının faaliyetleri ile atılmıştır (*Duyan ve Özbesler, 2009*).

Duman (2014), okul sosyal hizmeti uygulamalarının ilk olarak Hacettepe Üniversitesi bünyesinde yetişen öğrencilerin Ankara Gazi Lisesinde okul sosyal hizmeti uygulamaları yapmak üzere davet edilmesi ile birlikte başladığını, çalışmaların bir süre devam ettiğini ancak yeterli sayıda mesleki personelin olmaması ve personelin korunmaya ihtiyacı olan çocuklar özelinde çalışmaya yönelmesi sebebiyle sektöre uğradığını ifade etmektedir. Yapılan bu girişimlerden sonra 1983 yılında yayımlanan V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporunda okul sosyal hizmetine yer verilerek okul sosyal hizmeti başlığı altında psikolog, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sosyal hizmet uzmanı ve diğer meslek profesyonellerinden destek alınarak kurulacak ekiplerle öğrencilerin oluşabilecek problemlerinin önlenmesi ve çözümlenmesi hedeflenmiştir (*Yeşilkayalı, 2010; Dikmen 2021*).

Geliştirilen planlara karşın geçen bu süreçte okul sosyal hizmeti adına herhangi bir girişim olmamakla birlikte 2001 yılında Milli Eğitim bakanlığınca çıkarılan Rehberlik ve Psikolojik Danışma hizmetleri yönetmeliğinde Sosyal Çalışmacının tanımı yapılarak, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (**RAM**) görev alacak personel arasında yer almıştır (*Resmî Gazete, 2001*).

Ancak 2020 yılında aynı adla çıkan yönetmelikte okul sosyal hizmeti ya da sosyal çalışmaya yönelik herhangi bir ibareye yer verilmediği görülmektedir.

2013 yılında dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca hazırlanan 2013-2017 yılları arasında çocuklara yönelik yapılacak politikaların çerçevesini belirleyen Ulusal Çocuk Hakları strateji belgesinde; şiddete eğilimi olan ya da şiddete karışma riski bulunan, göç eden, psikolojik rahatsızlığı bulunan, madde bağımlılığı olan aile ve öğrencilerin tespit edilerek okul ve aileler ile eşgüdümlü çalışacak psikolog sosyolog ve sosyal çalışmacılardan oluşan okul sosyal hizmet birimlerinin kurulması hedeflenmiştir (*ASP, 2013*).

Yine Dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca 2014 yılında toplanan 6. Aile Şurasında okul sosyal hizmetinin ülkemizde başlatılmasının ve yaygınlaştırılmasının gerekli olduğu, okullardaki rehberlik servislerinin bu kapsamda yeterliliklerinin artırılarak, veli ve öğrencilere istenilen düzeyde ulaştırılmasının sağlanmasının hedeflendiği belirtilmiştir (*ASP, 2014*).

Yapılan tüm yasal girişimler, çıkarılan yönetmelikler, kalkınma planları, eylem planları ve uygulamalar ülkemizde okul sosyal hizmetinin başlatılmasına yönelik hedeflere yer verilmiş olmasına rağmen ülkemizde kalıcı ve sürekliliği olan herhangi bir sonuç kazanamamıştır. Okul sosyal hizmetine yönelik ülkemizde yapılan akademik çalışmalarda bu alana yönelik gerekliliği ve okul sosyal hizmetinin ülkemiz için önemine değinmiştir. Babahanoğlu ve Başer (2017) tarafından 2017 yılında 139 ortaokul öğretmeni ile yapılan çalışmada, hemen hemen tüm katılımcıların

sorunlu olarak tanımlanan öğrencilere yönelik okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyduklarını belirttikleri, benzer şekilde Sağlık (2021) tarafından yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlerle 2021 yılında yapılan araştırmada, şiddet, madde bağımlılığı, ihmal istismar, akran zorbalığı intihar gibi konularda önleyici, koruyucu ve destekleyici müdahaleler için sosyal çalışmacıların görev aldığı okul sosyal hizmeti birimlerinin kurulmasının katılımcılar tarafından gerekli görüldüğü ortaya konulmaktadır. Kalkan 2019 yılında yapmış olduğu araştırmada, günümüzde giderek yaygınlaşan akademik başarıdaki düşüş, madde bağımlılığı, akran zorbalığı gibi sorunlara karşı okul sosyal hizmetinin eğitim başarısının artırmak eğitimin sürdürülebilirliğini sağlamak için acil bir ihtiyaç olduğu ve bu alanda Türkiye'deki uygulamaların yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yine ülkemizde Demirezen (2023) tarafından yapılan çalışmada okul sosyal hizmetinin çocuk suçluluğunu önlemede aktif rol alabileceğine, Kulga (2022) tarafından yapılan araştırmada problemlerin önceden tespiti ile okul terkinin öneyebileceği benzeri araştırma sonuçlarına ulaşılmış olup; yapılan araştırmalar ülkemizde okul sosyal hizmetinin birden fazla alanda önemli işlevlere sahip olduğunu ve gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç Ve Öneriler

Okul özellikle çocukluk döneminde zamanın büyük çoğunluğunun geçirildiği, olumlu ya da olumsuz davranışların öğrenildiği, sosyalleşme ortamları olarak göze çarpmaktadır. Bu özelliklerin yanı sıra gelecek nesillerin iyi eğitim alması ve ülkenin refahının sağlanmasını, uzun vadede toplumsal huzurun korunması amacıyla hizmet veren bir kurum olarak işlev görmektedir.

Bireylerin iyi eğitim alması önündeki engellerden olan, şiddet, istismar, ihmal, akran zorbalığı, ekonomik güçlük, sağlık sorunları, madde bağımlılığı vb. birçok sorun çözümlenebilmesi için detaylı ve çok boyutlu bir disiplin anlayışını gerekli kılmaktadır.

Bu sorunların çözümlenebilmesi için okul aile ve öğrenci iletişimini sağlayan okul sosyal hizmetine önemli görevler düşmektedir

Dünya genelinde farklı zaman dilimlerinde, bölgenin gereksinimine göre şekillenen okul sosyal hizmeti Türkiye'de günümüze değin yapılan planlar ve denemelere karşı ülke geneline uyarlanmış kalıcı bir hizmet modeline kavuşturulamamıştır.

Oysaki ülkemizde uygulanan psikolojik danışmanlık hizmetlerinden farklı olarak okul sosyal hizmeti sorunların bireysel çözümlerinden ziyade; birey, aile, okul ve toplum özelinde, yaptığı çok boyutlu uygulamalar ile olası sorunlara kalıcı çözümler bulmayı hedeflemektedir.

Konuya ilişkin ülkemizde akademik olarak yapılan çalışmalarda okul sosyal hizmetinin ve uygulamalarının hayata geçirilmesinin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda ülke genelinde uygulanabilir ve mevzuatsal açıdan temelleri bulunan okul sosyal hizmet birimlerinin kurulmasının eğitim süreçlerine yönelik sorunları azaltacağı, ön tespit sağlayacağı, kaliteli eğitim sistemine zemin hazırlayacağı ve uzun vadede toplumsal refahı artıracığı düşünülmektedir.

Kaynakça

Akyüz Z. (2018). İlköğretim Öğretmenlerinde Sosyal Hizmet Algısı ve Okul Sosyal Hizmeti. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2013) Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 28.05.2023 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131214-15-1.pdf> adresinden erişildi.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014) 6. Aile şurası Komisyon raporları ve bildirimleri, 25.05.2023 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/aile-suralari/vi-aile-surasi-raporlar-ve-bildirimler-kitabi.pdf> adresinden erişildi.

Allen-Meaers, P. (2006). One Hundred Years: A Historical Analysis of Social Work Services in Schools. *School Social Work Journal*, Special Issue, 24–43.

IFSW (2014). Küresel Sosyal Çalışma Tanımı. 24.05.2023 tarihinde <http://ifsw.org/getinvolved/global-definition-of-social-work> adresinden erişildi.

Babahanoğlu R. Başer D. (2017) Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Önemi Ve Gerekliliği: Konya Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51).

Demirezen S. (2023), Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Statü Suçları – Çocuk Suçluluğu Ve Etkileşimli Alanlarda Uzman Deneyimleri Örneği, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.

Dikmen T. (2021), Türkiye’de Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları: Okul Sosyal Hizmeti Projesi Uygulanan Okullardaki Okul Sosyal Hizmeti Deneyimlerine Dair Nitel Bir Araştırma, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Duman N. Dölek Ö. B. Çiftçi E. G. Karakuş B. Aktan M. C. (2014), Milli Eğitim Bakanlığı’nda Sosyal Hizmet Mesleği Ve Okul Sosyal Hizmetinin Görev Ve Sorumlulukları Raporu, *Sosyal Hizmet Uzmanları Dergisi*, Şubat 2016.

Duman N. (2014) Türkiye’de Düünden Bugüne Okul Sosyal Hizmeti, *Sosyal Hizmet Uzmanları Dergisi*, Şubat 2016.

Duyan, V. ve Özbesler, C. (2009). Okul ortamlarında sosyal hizmet. *Eğitim ve Bilim*. 34(154), 17-25.

Huxtable M. (2022), A Global Picture of School Social Work in 2021, *International Journal of School Social Work*, 7(1)

Kalkan K. (2019) Okul Sosyal Hizmetinin Türkiye’de Değerlendirilmesi, İstanbul Üsküdar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kore Okul sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, (2023), 24.05.2023 tarihinde <https://www.kassw.or.kr/page/s1/s2.php> adresinden erişildi

Kulga D.H. (2022) Okul Terki Deneyimlerinin Okul Sosyal Hizmeti Açısından Değerlendirilmesi: Özel Akşam Liseleri (Antalya Örneği), Üsküdar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Nadir U. Aktan M. C. (2015), Okul Sosyal Hizmeti Ve Okul Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerine İlişkin Bir Tartışma: Kurgusal Bir Vaka Sunumu, *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 25(3).

Sağlık S. (2021), Ortaöğretimde Okul Sosyal Hizmetinin Gerekliliğine Dair Yönetici, Öğretmen Ve Rehber Öğretmenlerin Görüşlerinin İncelenmesi: Karma Desen Araştırması, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi

Yeşilkayalı E. (2010) Okul Sosyal Hizmetinin Tarihsel Gelişim, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi: Okul Sosyal Hizmeti Ders Kitabı, ss 1-22.

Wikipedia, (2023). https://en.wikipedia.org/wiki/School_social_work.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasip Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Üye	: Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU
Üye	: Prof. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Prof. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman OKUR
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

DENETİM KURULU

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Doç. Dr. Emine ÖNER KAYA
Doç. Dr. Cemil ŞENEL

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

HAYSIYET DİVANI

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştirilerek teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakteriyle yazılması
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfası olarak yazılması
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Kooperatif Postası

KARINCA

HAZİRAN 2023 YIL: 90 SAYI: 1038 ISSN: 1300-1450

